

Europejska polityka Finlandii

Bartosz Czepil

**ETE
Working
Paper**

**2016
Tom 2
Numer 1**

Redaguje zespół:

Bartosz Czepil (sekretarz), Anna Pacześniak, Tomasz Paradowski, Rafał Riedel, Ewa Skrabacz,
Krzysztof Zuba (redaktor naczelny)

Instytut Politologii Uniwersytetu Opolskiego
Zakład Studiów Europejskich
ul. Katowicka 89
45-061 Opole
Tel: +48-77-454-74-60
Fax: +48-77-454-74-65
Internet: <http://www.europejczycy.uni.opole.pl>

© Instytut Politologii Uniwersytetu Opolskiego,

Opole 2016

ISSN 2449-8742

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
OPINIA PUBLICZNA	5
REFERENDUM	11
PARTIE POLITYCZNE	15
DOKTRYNA INTEGRACYJNA	22
PARLAMENT EUROPEJSKI	27
ZAKOŃCZENIE	32
LITERATURA	33

WSTĘP

Punktem wyjścia dla analizy polityki Finlandii wobec Europy oraz procesu integracji z Unią Europejską (UE) konieczna wydaje się być refleksja nad położeniem geopolitycznym tego państwa. To bowiem usytuowanie geopolityczne Finlandii miało istotny wpływ na doświadczenia historyczne Finów, kształtując ich tożsamość polityczną, a wraz z tym postawy wobec procesów integracyjnych na kontynencie europejskim.

Finowie postrzegają swoją państwowość w kategoriach małego państwa uczestniczącego w grze wielkich mocarstw, dlatego ich tożsamość polityczna określana jest jako „tożsamość małego państwa” (*small state identity*)¹. U podstaw tej tożsamości znajdują się dwa uwarunkowane historycznie fundamenty: tradycja silnej identyfikacji z państwem oraz definiowanie Finlandii jako obszaru pogranicza. Wielowiekowy okres szwedzkich wpływów silnego, scentralizowanego państwa, po którym nastąpił czas walki o suwerenność narodową, najpierw w ramach Imperium Carskiego, a później przeciwko agresji radzieckiej z 1939 r., doprowadziły do ukształtowania się państwowo-centricznej kultury politycznej². Jej głównymi wartościami są suwerenność oraz integralność terytorialna³. Położenie geopolityczne Finlandii pozwala natomiast rozpatrywać ten obszar jako teren symbolicznego pogranicza między Wschodem a Zachodem, które od 1995 roku przybrało bardziej konkretny politycznie kształt w momencie, gdy wschodnią granicą Finlandii stała się, długa na 1 300 kilometrów, granica UE z Rosją. Warto zaznaczyć, że do 2004 r. była to jedyna granica UE z Rosją⁴.

Pograniczność Finlandii ma jednak głębsze historyczne i kulturowe korzenie. To tu ścierały się niegdyś interesy Szwecji i carskiej Rosji oraz przenikały się wpływy zachodniego i wschodniego chrześcijaństwa. W Helsinkach do dziś można zobaczyć Sobór Uspieński – największą prawosławną świątynię na obszarze Unii Europejskiej. Tutaj też doszło do krwawej konfrontacji między zwolennikami państwa opartego na wspólnocie narodowej z tymi, którzy optowali za społeczeństwem bezklasowym. Wojna domowa w Finlandii roku 1918, wydarzenie właściwie niezakotwiczone w zbiorowej narracji o europejskich konfrontacjach ideologicznych XX w., pochłonęła około 30 tys. ofiar, w tym 25 tys. z tzw. obozu czerwonych⁵. Na tym pograniczu przelewała się krew również podczas Wojny Zimowej w latach 1939-1940, wojny przede wszystkim pozycyjnej, w której walczone o każdy skrawek Przesmyku Karelskiego. Fiński socjolog Risto Arapulo pisze, że ta specyficzna pozycja Finlandii, rozdarcie między Wschodem a Zachodem, jest fundamentem głębokich struktur fińskiej kultury politycznej, która charakteryzuje się uznaniem polityki kompromisu za adaptacyjną konieczność, podyktowaną narzuconymi z zewnątrz ograniczeniami⁶. Przykładem takiego kompromisu była polityka zagraniczna Finlandii w okresie zimnej wojny. Choć Finlandia manifestowała swoją neutralność wobec rywalizacji mię-

1 T. Tiilikainen, *Finland - an EU member with a small state identity*, „Journal of European Integration”, 2006, t. 28, nr 1, s. 77.

2 To bycie „pomiędzy” Szwecją i Rosją odegrało również duże znaczenie jako czynnik budowania odrębnej tożsamości narodowej w XIX wieku. Oddają to dobrze, słynne już, słowa jednego z najbardziej prominentnych przedstawicieli fińskiego ruchu narodowego Ivara Arwidssona (1791-1858): „Nie jesteśmy Szwedami, Rosjanami nie chcemy zostać, więc bądźmy Finami”, cyt. za A. Zawada, „Vårt land i Kalevala”, „Czas Kultury”, 2008, nr 2, s. 62.

3 T. Tiilikainen, *Finland - an EU... op. cit.*, s. 77.

4 H. Eskelinen, I. Liikanen, J.W. Scott, *On the edge of neighbourhood: regional dimensions of the EU-Russia Interface*, w: *The EU-Russia Borderland. New context for regional cooperation*, red. H. Eskelinen, I. Liikanen, J. W. Scott, Routledge, London 2012, s. 6.

5 O. Jussila, S. Hentilä, J. Nevakivi, *Historia polityczna Finlandii 1809-1999*, UNIWERSITAS, Kraków 2001, s. 122.

6 R. Alapuro, *What is western and what is eastern in Finland*, „Thesis Eleven”, 2004, nr 77, s. 98-99.

dzy Wschodem a Zachodem, jednocześnie starała się podtrzymywać więzi ekonomiczne z Europą Zachodnią oraz lojalność polityczną wobec ZSRR. Gdy w 1960 r. powstało Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA) Finlandia nie przyjęła pełnego członkostwa, ale w latach 1961-1986 utrzymywała status członka stowarzyszonego na mocy porozumienia FINEFTA, przyjmując pełne członkostwo od 1986 r.⁷ W 1972 r. Finlandia podpisała traktat o wolnym handlu ze Wspólnotą Europejską (WE), jednak traktat nie zawierał klauzul o możliwości rozszerzenia współpracy o nowe dziedziny, co w praktyce ograniczało współpracę gospodarczą. Debata wokół tego traktatu przebiegała w atmosferze ogólnej zgody w kwestii konieczności zachowania deklarowanej polityki neutralności, co w praktyce oznaczało odrzucenie wszelkich dążeń do przystąpienia do WE⁸. Dopiero upadek ZSRR stworzył warunki do przededefiniowania miejsca Helsinek w przestrzeni europejskiej.

OPINIA PUBLICZNA

Robert Rinehart twierdzi, że w tradycji fińskiej mądrość „pochodzi z góry”, dlatego fińska opinia publiczna jest kształtowana przez opinię elit⁹. Tę tendencję można również zaobserwować w przypadku debaty nad integracją europejską, która w dużej mierze była kształtowana przez fińskie elity polityczne, starające się przekonać społeczeństwo do projektu integracyjnego. Do połowy lat 80. polityka ustępstw wobec Związku Radzieckiego, której celem było zachowanie równowagi w stosunkach między Wschodem a Zachodem, cieszyła się jednomyślnym poparciem najważniejszych sił politycznych. Z przeprowadzanych każdego roku sondaży wynikało, że nieustannie popierało ją także około 90% Finów (zob. wykres 1). Polityka zagraniczna Finlandii w okresie powojennym nie była kwestią otwartego konfliktu politycznego i gorących debat, ale realizowano ją raczej w atmosferze konsensusu¹⁰. Początek lat 90. XX w. to nowy rozdział w polityce zagranicznej Finlandii, którego najistotniejszym wyznacznikiem była zmiana stosunku do procesów integracyjnych w Europie. Kwestia integracji z WE/UE oraz towarzysząca jej debata stały się częścią fińskiego dyskursu publicznego w sposób dość nieoczekiwany i stosunkowo szybki, przede wszystkim ze względu na upadek ZSRR, który postawił Finów przed poważnym dylematem geopolitycznym i tożsamościowym. Jak wskazuje Tomasz Szymczyński, przypadek Finlandii jest w tym względzie wyjątkowy¹¹, ponieważ w porównaniu do wszystkich wcześniej przyjętych państw WE, rząd Finlandii przez długi czas nie rozpatrywał integracji ze Wspólnotami jako możliwej opcji¹² i wobec tego „zarówno władze Finlandii, jak też jej społeczeństwo miało najmniej czasu, aby oswoić się z myślą o wejściu do UE”¹³. W ciągu kilku lat, rozpoczynając od 1991 r., stosunek do integracji stał się więc przedmiotem debaty publicznej, w ramach której doszło do silnej polaryzacji wśród Finów. Przy czym należy zaznaczyć,

7 K. Dośpiał-Borysiak, *Państwa nordyckie a Unia Europejska*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2007, s. 37.

8 T. Tiilikainen, *Finland and the European Union*, w: *The European Union and the Nordic Countries*, red. L. Miles, Routledge, London, New York 1996, s. 118.

9 Prezydent Finlandii, Juho Paasikivi, miał określić kiedyś Finów jako „bałwanów” szukających przewodnictwa, R. Rinehart, *Finland's European vocation*, „Scandinavian Studies”, 2002, t. 74, nr 3, s. 438.

10 T. Tiilikainen, *Finland and the...op.cit.*, s. 118.

11 T. Szymczyński, *Negocjowanie granic. Od „dwunastki” do „piętnastki”. Rozszerzenie północne Unii Europejskiej (1995). Austria, Szwecja, Finlandia w UE*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, Poznań 2009, s. 107.

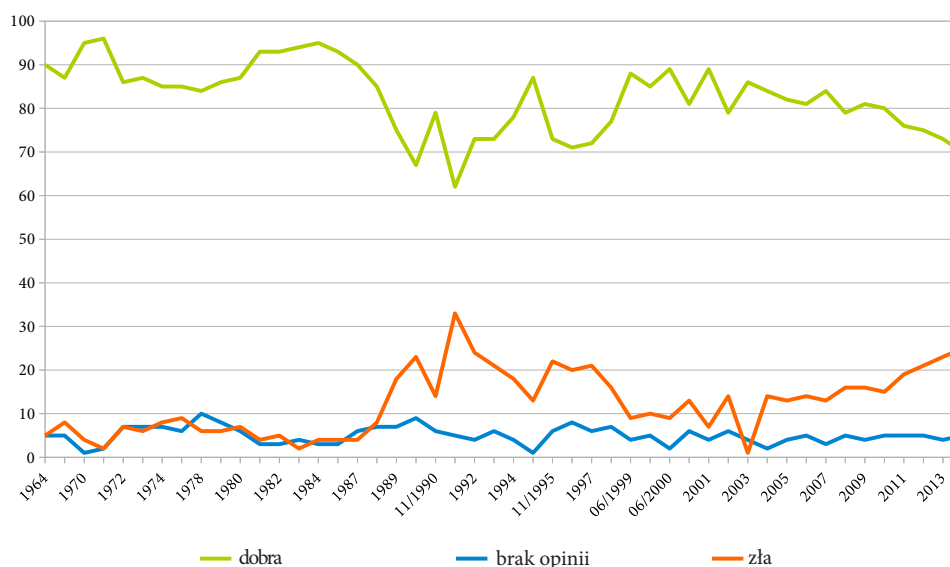
12 Choć sondaże, w których pytano Finów o kwestię członkostwa we WE były prowadzone już na kilka lat przed upadkiem ZSRR, co być może było miarą ukrytych, prozachodnich, aspiracji społeczeństwa fińskiego oraz pragmatycznego przygotowania do możliwych scenariuszy politycznych.

13 Ibidem.

że podział na zwolenników i przeciwników akcesji był o wiele bardziej wyraźny wśród wyborców (również tej samej partii zob. tabela 2), niż wśród elit najważniejszych partii politycznych.

W Finlandii regularne sondaże dotyczące członkostwa we WE prowadzone są od 1987 r. W pierwszym takim sondażu 49% ankietowanych nie potrafiło wyrazić zdania, czy jest za czy przeciwko, natomiast 40% popierało członkostwo we WE, podczas gdy 11% było przeciw¹⁴. W okresie poprzedzającym debatę przedakcesyjną (1987-1990), gdy kwestia integracji ze strukturami europejskimi nie uległa jeszcze polityzacji, można więc wyodrębnić dwie dominujące kategorie postaw: pierwsza – charakteryzująca się niewiedzą i obojętnością wobec integracji oraz druga – reprezentowana przez zwolenników integracji. Dopiero od roku 1991, gdy kwestia integracji została włączona do politycznej agendy, obserwowany był stopniowy spadek odsetka respondentów niemających wyraźnego zdania na temat włączenia Finlandii do WE/UE (stanowili oni 20% w referendalnym roku 1994). Jednocześnie w latach 1991-1994 można było zaobserwować wzrost liczby osób negatywnie nastawionych do integracji z WE/UE do 40% w roku 1994, przy zachowaniu podobnego odsetka zwolenników integracji¹⁵. Powyższe dane pozwalają na sformułowanie dwóch wniosków. Po pierwsze, debata na temat członkostwa była w dużej mierze procesem, który przebiegał na poziomie elit walczących o poparcie dla swoich koncepcji wśród słabo zorientowanego społeczeństwa. Po drugie, charakterystycznym trendem w latach 1991-1995 była stopniowa polaryzacja rozkładu postaw wobec integracji z WE/UE, kiedy społeczeństwo ostatecznie podzieliło się po równo na zwolenników i przeciwników integracji¹⁶.

Wykres 1. Ocena fińskiej polityki zagranicznej w latach 1964-2014

Źródło: *Finns' opinions on foreign and security policy*, Defence and Security Issues 2014, The Advisory Board For Defence Information, Ministry of Defence, Finland.

W okresie przedakcesyjnym w Finlandii widoczna była rozbieżność między względnym konsensem wobec integracji europejskiej wśród elity politycznej (oraz opiniotwórczej prasy) a wyraźnie podzielonym społeczeństwem.

14 T. Tiilikainen, *Finland and the...op.cit.*, s. 124.

15 Ibidem.

16 Ibidem, s. 125.

czeństwem¹⁷. Gdy w czerwcu 1991 r. Szwecja złożyła wniosek o członkostwo we WE, nowa koalicja rządząca Finlandią rozpoczęła działania zmierzające do złożenia podobnego wniosku¹⁸. Od marca 1991 r. krajem rządziła centro-prawicowa koalicja złożona z Partii Centrum, Narodowej Partii Koalicyjnej oraz Szwedzkiej Partii Ludowej. Paradoks polegał na tym, że najsilniejsza z tych partii – Partia Centrum – miała również najbardziej antyeuropejski elektorat, będąc jednocześnie główną siłą prowadzącą negocjacje akcesyjne (luty 1992 – marzec 1993) oraz orędowniczką integracji. Oznacza to, że ostatecznie to nie interesy elektoratu określały kierunek polityki rządu, ale toczące się na najwyższym szczeblu negocjacje i ustalenia koalicyjne¹⁹. Konsensus wokół priorytetów polityki zagranicznej tworzony był w dużej mierze nie poprzez otwartą debatę, ale w trakcie dyskusji za zamkniętymi drzwiami. Integracja z UE była więc w pewnym stopniu odgórnym projektem elity politycznej, która dążyła do budowania poparcia dla priorytetów polityki zagranicznej, wybranych przez przywódców najważniejszych partii w państwie. Takie zcentralizowane rozwiązanie było możliwe dzięki powojennym tradycjom jednomyślności w polityce zagranicznej oraz uwarunkowaniom konstytucyjnym, które pozwalały na duży poziom autonomii prezydentowi republiki²⁰. Nie bez wpływu na ten centralizm pozostała również specyfika fińskiej elity władzy, którą na początku lat 90. charakteryzowały nieformalne powiązania między poszczególnymi sektorami państwa (szczególnie polityczno-administracyjno-biznesowym), wewnętrzna spójność oparta na konsensusie oraz względny ekskluzywizm (rekrutacja przede wszystkim z wyższych warstw społecznych)²¹.

W tym kontekście należy dodać, że ważnym czynnikiem wpływającym na pomyślny przebieg akcesji do struktur UE, w tym referendum przedakcesyjnego, była względna jedność stanowisk przywódców najważniejszych partii politycznych (największa partia opozycyjna tego okresu – Fińska Partia Socjaldemokratyczna – popierała integrację). Wprawdzie w Partii Centrum występował największy opór, jednak w porównaniu do wyraźnie podzielonego społeczeństwa, stanowisko elity politycznej jawiło się jako względnie spójne. Duże znaczenie odegrało również poparcie ze strony prezydenta Mauno Koivisto (1982-1994), który w 1992 r. wzmocnił już istniejący konsens na poziomie elit partyjnych²². Prezydent spełnił ważną rolę w zakresie instytucjonalizacji debaty nad członkostwem w UE, ponieważ był zwolennikiem integracji oraz wzmocnienia władzy parlamentu²³, wobec tego optował na rzecz szerokiej dyskusji publicznej, angażującej najważniejsze partie polityczne. Tak wyraził się 7 lutego 1992 r. podczas sesji otwierającej obrady parlamentu: „*Nasze relacje z Zachodem znajdują*

17 H. Mouritzen, *External danger and democracy. Old Nordic lessons and new European challenges*, Dartmouth Publishing Company, Brookfield USA, Singapore, Sydney 1997, s. 78.

18 W wywiadzie udzielonym w 2014 r. fiński minister ds. europejskich Alexander Stubb stwierdził, że „Szwecja wzięła nas z zaskoczenia”, gdy oświadczyła, że aplikuje o członkostwo w Unii Europejskiej. Stubb dodał, że zazwyczaj Szwedzi konsultowali się z Finami w „tego typu kwestiach”, jednak tym razem tego nie zrobiono, H. Jacobsen, *With EU membership, Finland finally punches above its weight*, Euroactive.com (dostęp: 24.02.2014).

19 T. Raunio, M. Wiberg., *The big leap to the West: the impact of the EU on the Finnish political system*, Center for European Integration Studies, Discussion Paper C89/2001, Bonn, s. 7.

20 L. Karvonen, B. Sundelius, *The Nordic neutrals. Facing the European Union*, w: *The European Union and the Nordic Countries*, red. L. Miles, Routledge, London, New York 1996.

21 I. Ruostesaari, *The Anatomy of the Finnish power elite*, „Scandinavian Political Studies” 1993, t. 16, nr 4, s. 311.

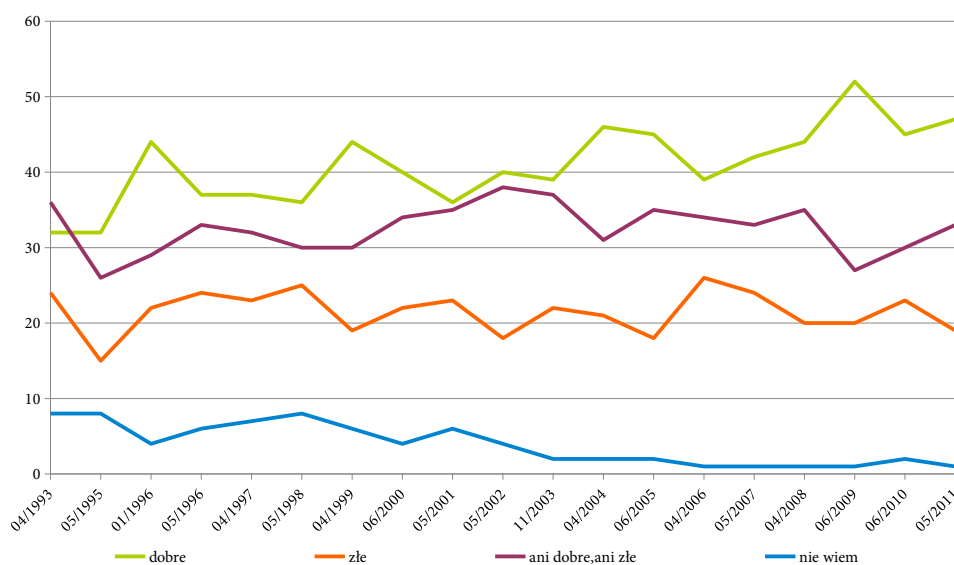
22 H. Mouritzen, *op. cit.*, s. 75.

23 Tu należy przypomnieć, że Finlandia w tamtym czasie była jeszcze systemem semi-prezydenckimi i dopiero konstytucja obowiązująca od 1 marca 2000 roku wprowadziła system parlamentarno-gabinetowy., J. Nousiainen, *From semi-presidentialism to parliamentary government: political and constitutional developments in Finland*, „Scandinavian Political Studies”, 2001, t. 24, nr 2, s. 95-109.

się w obliczu nowych decyzji. W Europie Zachodniej postępuje integracja i my również musimy dokonać własnego wyboru. Naszą wolność wyboru wykorzystamy najlepiej, jeśli złożymy wniosek o członkostwo we Wspólnocie Europejskiej zgodnie z tzw. przyspieszoną formułą. Tymczasem, konieczne jest dobre informowanie parlamentu o kierunku prowadzonych negocjacji²⁴.

Z danych sondażowych (zob. wykres 2) „Eurobarometru” wynika, że po akcesji Finlandii do UE w latach 1995-2011 zwolennicy członkostwa uzyskali liczebną przewagę (średnia arytmetyczna – 41%) nad przeciwnikami (średnia arytmetyczna – 21%), przy czym warto zauważyć, że liczba przeciwników charakteryzuje się większą stabilnością, w porównaniu do grupy zwolenników. Liczebna dominacja zwolenników członkostwa wynika najprawdopodobniej z faktu, że po akcesji do Unii wyraźnie poprawiła się sytuacja ekonomiczna Finów. Dodatkowo, przez pierwsze osiem lat od akcesji krajem rządziła, kierowana przez Fińską Partię Socjaldemokratyczną, tzw. tęczowa koalicja (oprócz socjaldemokratów były to Partia Narodowej Koalicji, Sojusz Lewicy, Szwedzka Partia Ludowa i Zieloni – razem 70% miejsc w Eduskuncie), budując i symbolizując konsensus wokół proeuropejskiego kierunku polityki. Wejście do UE doprowadziło do transformacji fińskiej gospodarki, wymuszając stworzenie bardziej konkurencyjnego środowiska (ustawy dekartelizacyjne), a rządząca koalicja konsekwentnie dążyła do pogłębiania integracji walutowej, wprowadzając kraj do Unii Monetarnej i Gospodarczej w 1999 r. i przyjmując euro w 2002 r. W konsekwencji nastąpił istotny napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a fińskie firmy rozpoczęły ekspansję za granicą (symbolem tej ekspansji była Nokia)²⁵.

Wykres 2. Ocena członkostwa Finlandii w Unii Europejskiej w latach 1993-2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Standard Eurobarometer z lat 1993-2011.

Warto jednak podkreślić, że stanowisko elity rządzącej w kwestii przyjęcia europejskiej waluty nie odzwierciedlało społecznego poparcia dla tej koncepcji. Dostępne dane „Eurobarometru” z okresu poprzedzającego wejście do strefy euro pokazują, że większość Finów była temu przeciwna (zob. wykres 3). Jak podkreśla

24 Cyt. za: L. Karvonen, B. Sundelius, *op.cit.*, s. 250.

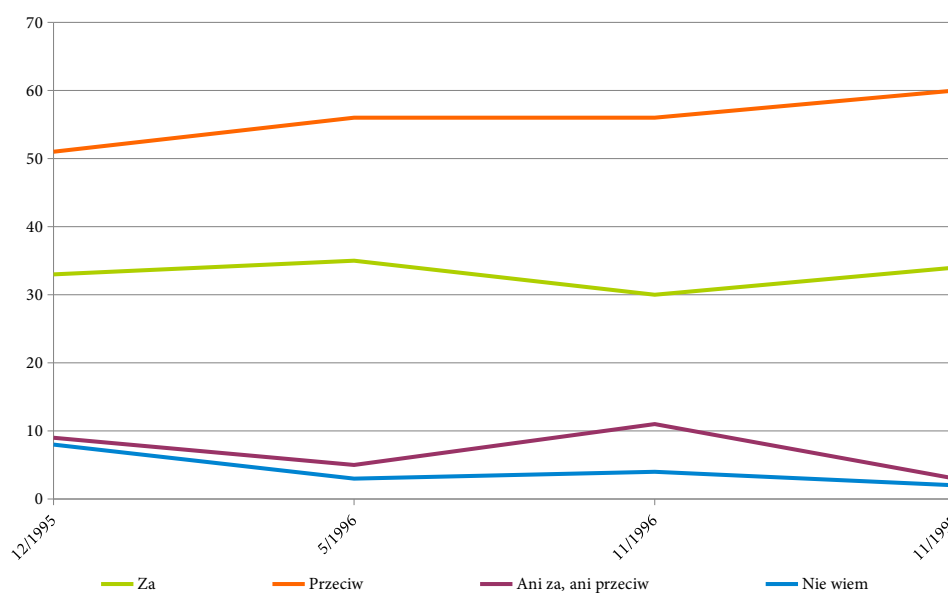
25 S. Fellman, *Growth and investment: Finnish capitalism 1850s-2005*, w: *Creating Nordic capitalism. The business history of a competitive periphery*, red. S. Fellman, M. Jes Iversen, H. Sjørgen, L. Thue, Palgrave Macmillan, New York 2008, s. 194-196.

Teija Tiilikajnen, postawa fińskiej elity politycznej wobec wejścia do strefy euro wyrażała ogólną atmosferę polityczną wobec integracji europejskiej. Pomimo międzypartyjnych kontrowersji wobec szczegółów związanych z procesem integracji, nie kwestionowano ogólnego kierunku tej polityki, czyli pogłębiania integracji z UE²⁶.

Kwestia polityki w ramach Unii Europejskiej do 2011 r., nie była przedmiotem poważnych konfliktów politycznych między głównymi uczestnikami debaty publicznej. Analizy kolejnych kampanii wyborczych do Eduksunty wskazują, że w latach 1995, 1999, 2003 kwestie związane z polityką unijną właściwie się nie pojawiały²⁷. Fińskie partie polityczne, choć nie były jednomyślne pod względem polityki wobec UE, wykazywały o wiele silniejsze proeuropejskie sympatie, niż ich wyborcy. Ten dysonans powodował, że niechętnie eksponowały wyraźnie swoje stanowisko wobec UE. Dodatkowo, specyfika wielopartyjnych koalicji rządzących w Finlandii wymaga ideologicznego kompromisu i rezygnacji z bardziej radykalnych stanowisk, aby ułatwić późniejsze negocjacje koalicyjne. W konsekwencji bardziej antyeuropejskie frakcje (np. w Partii Centrum czy Sojuszu Lewicy) koncentrują się raczej na sprawach polityki krajowej²⁸. Okazją do wzmocnienia proeuropejskiego stanowiska opinii publicznej były także kolejne prezydencje w Radzie Unii Europejskiej (lata 1999 i 2006), które traktowano jako „projekt narodowy”. Wybory parlamentarne w 2007 r. również nie zaburzyły konsensusu wokół kwestii europejskich, choć coraz głośniejsze dało się usłyszeć eurosceptyczne stanowisko Partii Finów. W 2007 r. partia ta poprawiła swój wynik wyborczy o 2,5% (w 2003 r. zdobyła 1,6%) i wprowadziła 5 posłów do parlamentu, co było zasługą jej charyzmatycznego lidera Timo Soiniego²⁹.

Wykres 3. Poparcie Finów dla wspólnej waluty (euro) w latach 1995-1997

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Standard Eurobarometer z lat 1995-1997

- 26 T. Tiilikainen, *Finland: smooth adaptation to European values and institutions*, w: *Fifteen into one? The European Union and its member states*, red. W. Wessel, A. Maurer, J. Mittag, Manchester University Press, 2003, s.162.
- 27 T. Raunio, *Europe and the Finnish parliamentary elections of March 2003*, RIIA/OERN Election Briefing nr 10, Maj 2003.
- 28 Ibidem.
- 29 T. Raunio, *Europe and the Finnish parliamentary elections of March 2007*, EPERN Election Briefing nr 32, Marzec 2007.

Zmiany w zakresie trendów opinii publicznej można zaobserwować od 2011 r., choć w tym przypadku respondentów pytano nie o ocenę członkostwa, ale o wizerunek Unii Europejskiej (zob. wykres 4)³⁰. Lata 2011-2013 to okres, w którym wyraźnie pogarszał się wizerunek UE, co prawdopodobnie było związane z kryzysem strefy euro oraz towarzyszącą mu recesją fińskiej gospodarki (spadek popytu wewnętrznego oraz eksportu)³¹. W wyborach parlamentarnych 2011 r., pierwszy raz od wstąpienia do UE, kwestie unijne były centralnym tematem kampanii wyborczej, a sondażowy wzrost poparcia dla Prawdziwych Finów (obecnie znanych również jako Partia Finów) przyciągnął uwagę europejskiej opinii publicznej. Jednym z najważniejszych tematów podczas kampanii było wsparcie finansowe dla Grecji oraz wkład finansowy Finlandii w tym zakresie. Po raz pierwszy rząd musiał realnie bronić swojej polityki wobec UE na płaszczyźnie parlamentarnej³², ponieważ partie opozycyjne głosowały przeciwko przyznaniu pomocy Grecji. Fińska Partia Socjaldemokratyczna, dotychczas współtworząca konsensus wokół polityki europejskiej, wykorzystwała kwestie kryzysu strefy euro, sprzeciwiając się pomocy dla Grecji i krytykując rząd – stanowisko częściowo wynikające z obawy przed rosnącym poparciem dla eurosceptycznej Partii Finów. Ostatecznie to oni byli zwycięzcą tych wyborów, zdobywając 19,1% głosów (skok o 15% – w historii partii politycznych Finlandii nie było wcześniej takiego skoku), przejmując część elektoratu Partii Centrum³³. Eurosceptyczny ton, w dobie kryzysu strefy euro, spodobał się wielu Finom, którzy uważali, że euro oraz Unia Europejska zostały im narzucone przez jednomyślną elitę polityczną³⁴. Należy podkreślić, że eurosceptyczny przekaz to tylko jeden z czynników, który zdecydował o poparciu dla eurosceptycznych populistów. Ta partia, przez długi czas posługując się retoryką antysystemową, zyskała również wiarygodność w wyniku skandalu wokół finansów wyborczych partii rządzących, który wybuchając w 2008 r., pozwolił na przedstawienie elity władzy jako skorumpowanej „sieci starych braci”³⁵.

30 Niestety badania dotyczące ogólnej oceny członkostwa zostały przez „Eurobarometer” zarzucone po 2011 r. Możemy jednak przywołać sondaż przeprowadzony w 2014 r., w związku z dwudziestolecie członkostwa tego państwa w UE. W badaniu tym większość Finów pozytywnie ocenia wpływ UE na różne obszary życia w Finlandii, szczególnie na mobilność (83%), możliwość wyboru dóbr konsumpcyjnych (76%) oraz na rolę Finlandii w świecie (70%). Dwa najgorzej oceniane obszary to sytuacja ekonomiczna (65% negatywnych opinii) oraz opieka socjalna (48% negatywnych opinii), co jest efektem fińskiej recesji gospodarczej związanej z kryzysem strefy euro. Dodatkowo tylko 34% zgadza się z twierdzeniem, według którego Finlandia ma wpływ na politykę UE (odpowiednio 64% uważa, że nie ma takiego wpływu), *Austria, Finland and Sweden: 20 Years in the EU*, „Flash Eurobarometer”. 407, Styczeń 2015, European Commission, s. 31, 44.

31 T. Stasiuk, *Gospodarka Finlandii osiągnęła dno w 2013 roku*, „Puls Biznesu” 18.12.2012.

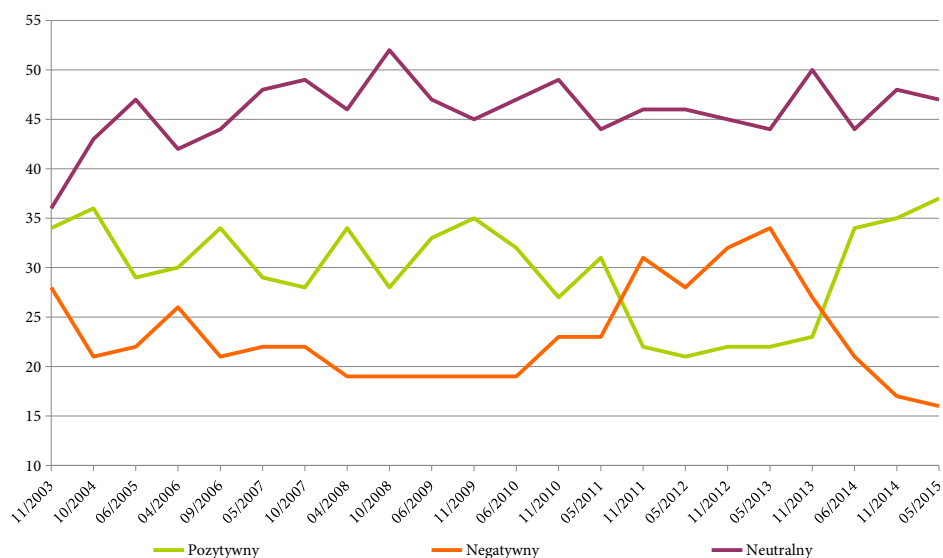
32 Tu należy zwrócić uwagę, że Eduskunta ma szeroki zakres uprawnień w formułowaniu i kontrolowaniu polityki wobec UE. Artykuł 96 fińskiej konstytucji gwarantuje parlamentarną kontrolę nad polityką rządu na forum UE, powierzając w tym zakresie kompetencje dwóm komisjom parlamentarnym: Wielkiej Komisji oraz Komisji Spraw Zagranicznych., zob. *Konstytucja Republiki Finlandii z 11 czerwca 1999 roku*, tłumaczenie i wstęp J. Osiński, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2003, s. 97; *EU matters in Parliament*, Eduskunta.

33 T. Raunio, *Europe and the Finnish parliamentary elections of April 17 2011*, EPERN Election Briefing no 63.

34 J. Pawlicki, *Prawdziwi Finowie kontra Europa*, „Gazeta Wyborcza”, 16-17, 04.2011.

35 W maju 2008 r. przewodniczący klubu parlamentarnego rządzącej Partii Centrum – Timo Kalli oświadczył w telewizji publicznej, że naruszył ustawę o finansach wyborczych, nie zgłaszając otrzymania 40 tys. euro na kampanię wyborczą z 2007 r. Kalli powiedział, że członek parlamentu nie ma obowiązku przestrzegania prawa, którego złamanie nie niesie ze sobą żadnych sankcji. Ta niefortunna wypowiedź uruchomiła skandal, który zapoczątkował debatę na temat prawa regulującego finansowanie kampanii wyborczej. Wkrótce okazało się, że wielu innych polityków z partii rządzących (Partii Centrum i Narodowej Partii Koalicyjnej) nie ujawniło wsparcia finansowego od przedsiębiorstw, w tym premier Matti Vanhanen, *Centre Party MP's comments spark campaign finance row*, „Helsingin

Wykres 4. Wizerunek Unii Europejskiej w oczach Finów w latach 2003-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Standard Eurobarometer z lat 2003-2015

Wybory parlamentarne 19 kwietnia 2015 r. pokazały, że Partia Finów nadal cieszy się dużym poparciem wyborców, zdobywając 17,6% głosów (spadek wyniku wyborczego z 19% w 2011 r.), stając się tym samym drugą siłą polityczną w parlamencie. Podczas kampanii lider Partii Finów Timo Soini podkreślał swoje negatywne stanowisko wobec pakietu pomocowego dla Grecji sugerując, że Ateny powinny zostać wykluczone ze strefy euro³⁶. Unikał jednak kwestii renegocjacji warunków, na jakich Finlandia jest członkiem UE, choć te postulaty są wyraźnie zapisane w programie jego partii. Wśród trzech najważniejszych partii, które rządziły Finlandią w poprzedniej kadencji istnieje zgoda, że populiści powinni zostać włączeni w proces rządzenia, aby nie zdobyć w przyszłości większego poparcia jako opozycja³⁷. W konsekwencji lider Partii Finów uzyskał tekę ministra spraw zagranicznych oraz trzy inne ministerstwa (obrony, sprawiedliwości, spraw społecznych i zdrowia).

REFERENDUM

W 1987 r., w ramach reformy konstytucyjnej, wprowadzono instytucję referendum³⁸, a wybory z marca 1991 r. doprowadziły do sformułowania rządu przez partie generalnie popierające członkostwo w WE/UE. Partia Centrum, która zwyciężyła w wyborach, wyrażała umiarkowane stanowisko ze względu na swój antyeuropejski elektorat (rolnicy i ludność wiejska), jednak w czasie kadencji jej rządów w marcu 1992 r. złożono wnioski o członkostwo. Pozostałe siły koalicyjne, Narodowa Partia Koalicyjna oraz Szwedzka Partia Ludowa, były partiami popierającymi członkostwo we WE (zob. tabela 1). Referendum w sprawie przystąpienia Finlandii do Unii Europejskiej odbyło się 16 października 1994 r., będąc drugim w historii niepodległej Finlandii przypadkiem wykorzystania tego instrumentu demokracji bezpośredniej (w 1932 r. odbyło się referendum

Sanomat” 15.05.2008; V. Luoma-Aho, *Finish corruption: subtle, but by no means non-existent*, „Helsingin Sanomat” 4.08.2009.

36 Pro-EU coalition loses in Finland election as Centre party wins 49 seats, „The Guardian” 20.04.2015.

37 J-B. Chastand, *Far right set to enter government coalition in Finland*, „The Guardian” 19.05.2015.

38 J. Osiński, *Wstęp do: Konstytucja Republiki Finlandii z 11 czerwca 1999 roku*, tłumaczenie i wstęp J. Osiński, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2003, s. 22.

dotyczące zniesienia prohibicji)³⁹. Warto zauważyć, że w świetle fińskiego prawa referendum miało charakter konsultacyjny (podobnie jak w przypadku referendum przedakcesyjnych w Szwecji i Norwegii), jednak rząd zapowiedział, że uszanuje wolę głosujących i podejmie decyzję zgodną z werdyktem narodu⁴⁰.

Podstawowe wątki, jakie pojawiały się podczas kampanii referendalnej, były kumulacją argumentów obecnych w debacie publicznej od momentu polityzacji kwestii obecności Finlandii w WE/UE. Zasadnicze tematy, które stanowiły przedmiot sporu politycznego, były uwarunkowane ogólnymi ramami dyskursu przedakcesyjnego, zakotwiczonymi w geografii politycznej Finlandii oraz, związanej z nią, kwestii tożsamości politycznej narodu fińskiego. Ramy dyskursu zakreślone były przez dwa środowiska i tradycje myślenia geopolitycznego, które Sami Moiso określa mianem zwesternizowanych oraz tradycyjnych (narodowo-realistycznych)⁴¹. Zwolennicy pierwszej opcji podkreślali przynależność kulturową Finlandii do Europy Zachodniej, upatrując w Rosji permanentne, historyczne zagrożenie dla suwerenności Finlandii, co wymaga stworzenia silnych związków z zachodnią częścią kontynentu w celu zabezpieczenia państwa przed ekspansją wschodniego mocarstwa. Dla przedstawicieli tej orientacji integracja z UE stwarzała możliwość powrotu do naturalnego kręgu kulturowego, stanowiąc potwierdzenie fińskiej tożsamości, a jednocześnie dając Finlandii uznanie na arenie międzynarodowej, jako państwu „zachodniemu” oraz kończąc upokarzający okres finlandyzacji. Natomiast tradycjoniści byli zwolennikami kontynuacji polityki neutralności oraz lojalności wobec Rosji jako gwarancji bezpieczeństwa Finlandii, traktując neutralność jako jedyną realistyczną opcję w istniejącym układzie geopolitycznym. Posługiwali się jednocześnie argumentem suwerenności państwa jako warunku ochrony tożsamości narodowej – wartości te miały być zagrożone przez integrację ze strukturami UE. Podkreślano negatywny wpływ integracji na kulturę narodową Finów, fińskie rolnictwo oraz przewidywano degradację polityczną Finlandii, która miałaby stać się prowincją na peryferiach europejskiej federacji⁴². W ramach powyżej zakreślonego podziału polityczno-kulturowego pojawiły się przede wszystkim trzy podstawowe osie konfliktu⁴³:

1. Korzyści ekonomiczne z członkostwa – w dobie debaty przedakcesyjnej Finlandia, jako członek Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA), miała zagwarantowany dostęp do europejskiego Wspólnego Rynku w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Jednak zwolennicy wejścia do UE argumentowali, że pozwoli ono zwiększyć wpływ decyzyjny Finlandii na prawa regulujące Wspólny Rynek, szczególnie biorąc pod uwagę fakt ograniczonych kompetencji państw EFTA w tym zakresie. Pozostawanie poza UE przedstawiano więc jako utratę możliwości współuczestnictwa w podejmowaniu decyzji na poziomie międzynarodowym oraz utratę korzyści związanych z tym uczestnictwem. Z kolei przeciwnicy integracji przywoływali argument o ograniczeniu niezależności decyzyjnej i zagrożeniu dla niepodległości państwa fińskiego - argumenty zakotwiczone w wartości niezwykle ważnej dla Finów, czyli suwerenności państwa. Przedstawiano analogie historyczne między integracją z UE a podporządkowaniem Finlandii Rosji Carskiej w 1809 r. Wskazywano, że Finlandia będąc małym (w sensie populacyjnym) państwem, miałaby małe znaczenie w Unii Europejskiej.

39 O. Jussila, S. Hentilä, J. Nevakivi, *op. cit.*, s. 388.

40 E. Kuzelewska, *Znaczenie referendum w procesie integracji europejskiej*, w: *Od starej do nowej Europy*, red. R. Bäcker, J. Marszałek-Kawa, J. Modrzyńska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, s. 19.

41 S. Moiso, *Finlandisation versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate*, „National Identities” 2008, t. 10, nr 1, s. 85.

42 Ibidem, s. 86-87.

43 T. Tiilikainen, *Finland and the...*, s. 121-123.

2. Tożsamość Finów – zwolennicy integracji podkreślali, że integracja z UE jest naturalną konsekwencją przynależności Finlandii do kręgu kultury Zachodniej oraz jej centralnych wartości, takich jak wolność polityczna i ekonomiczna – integracja jest więc tylko umocnieniem i potwierdzeniem od dawna określonej przynależności. Przeciwnicy wskazywali natomiast, że jeden z centralnych elementów tożsamości fińskiej – nordyckie państwo opiekuńcze – może ulec erozji w wyniku akcesji do UE.
3. Polityka bezpieczeństwa – przez długi czas integracja z Europą Zachodnią była traktowana jako zagrożenie dla bezpieczeństwa Finlandii gwarantowanego w ramach polityki neutralności. Jednak w okresie debaty przedakcesyjnej zwolennicy integracji zaczęli podnosić argument, że wejście do UE jest zgodne z polityką bezpieczeństwa Finlandii. Od 1993 r. rząd przedstawiał integrację z Unią jako krok wzmacniający bezpieczeństwo w relacjach z Rosją i był to jeden z istotnych argumentów przemawiających do opinii publicznej oraz zasadniczy komponent fińskiej doktryny integracyjnej.

Tabela 1. Stanowisko głównych partii politycznych oraz ich wyborców w czasie referendum dotyczącym członkostwa w UE w październiku 1994

Nazwa partii	Oficjalne stanowisko partii wobec integracji	Procent wyborców partii głosujących w referendum za przystąpieniem do UE
Partia Narodowej Koalicji	za	89
Partia Centrum	za	36
Fińska Partia Socjaldemokratyczna	za	75
Związek Zielonych	brak wyraźnego stanowiska	55
Sojusz Lewicy	brak wyraźnego stanowiska	24
Szwedzka Partia Ludowa	za	85
Fińska Liga Chrześcijańska	przeciw	Brak danych

Źródło: T. Raunio, *Facing the European Challenge: Finnish parties adjust to the integration process*, „West European Politics”, 1999, t. 22, nr 1, s. 145.

W czasie referendum uwidoczniał się wyraźny podział geograficzny na antyintegracyjny, peryferyjny północny-wschód i prointegracyjny metropolitalne południe (zob. tabela 2). Podział ten korespondował ze strukturą zatrudnienia. Ludność rolnicza, zamieszkująca przede wszystkim na północy i w centrum, reprezentowała najbardziej antyeuropejskie środowisko. Wyższe wykształcenie oraz wykonywanie pracy umysłowej lub przynależność do środowiska przedsiębiorców pozytywnie korelowały z poparciem dla integracji. Warto zwrócić uwagę, że kobiety stanowiły bardziej eurosceptyczny elektorat, co wynikało przede wszystkim z obaw przed zagrożeniem równości praw socjalnych oraz ogólnej polityki równości płci w związku z wejściem do UE⁴⁴. Wyraźnymi zwolennikami integracji byli wyborcy Narodowej Partii Koalicyjnej, Fińskiej Partii Socjaldemokratycznej oraz Szwedzkiej Partii Ludowej, podczas gdy Partia Centrum oraz Sojusz Lewicy miały najbardziej antyeuropejski elektorat (zob. tabela 1). W debatę nad integracją zaangażowano również organizacje pozarządowe, których działalność finansowana była z budżetu państwa. Dążenie rządu do zapewnienia obiektywnego charakteru kampanii informacyjnej wyrażało się w redystrybucji środków między tymi organizacjami: orga-

44 T. Tiilikainen, *Finland and the... op.cit.*, s. 121.

nizacje prointegracyjne uzyskały 3 650 000 fińskich marek, organizacje przeciwne akcesji 3 650 000 fińskich marek, a ugrupowania neutralne 2 700 000⁴⁵.

Tabela 2. Procentowe poparcie dla integracji z UE w referendum 1994 r. według różnych kategorii społecznych

Kategorie społeczne	Tak	Nie
Płeć		
Mężczyźni	61	39
Kobiety	54	46
Wiek		
15-24	54	46
25-49	58	42
50-	56	44
Edukacja		
Wykształcenie podstawowe	46	5
Wykształcenie zawodowe	55	45
Wykształcenie średnie	66	34
Wykształcenie wyższe	72	28
Zawód		
Farmer	6	94
Pracownik fizyczny	53	47
Pracownik umysłowy	65	35
Menadżer, przedsiębiorca	73	27
Region		
Południe	62	38
Centrum	55	45
Północ	42	58

Źródło: T. Raunio, M. Wiberg, *The Big leap to the West: the impact of the EU on the Finnish Political System*, Center for European Integration Studies, Discussion Paper C89/2001, Bonn, s. 10.

Należy również zwrócić uwagę, że w okresie przedreferendalnym, w roku 1994, po raz pierwszy wybierano prezydenta w drodze wyborów bezpośrednich, a przebieg i wynik wyborów mógł mieć wpływ na postawy Finów w trakcie referendum. Kwestia akcesji była jednym z podstawowych elementów kampanii podczas pierwszej tury wyborów 11 stycznia. Do drugiej tury przeszli kandydaci wyraźnie proeuropejscy – Martii Ahtisaari (opozycyjna Fińska Partia Socjaldemokratyczna) oraz Elisabeth Rehn (współrządząca Szwedzka Partia Ludowa), którzy uzyskali odpowiednio 25,9% oraz 22% głosów. Jeden z największych przeciwników integracji z UE, historyk i dziennikarz Keijo Korhonen (niegdyś członek Partii Centrum, w wyborach kandydat niezależny), zdobył 5,8% głosów. W kampanii podkreślał, że integracja oznacza utratę suwerenności Finlandii. Pozostali kandydaci wyrażający negatywne stanowisko wobec UE z Fińskiej Ligii Chrześcijańskiej, Sojuszu Lewicy oraz Partii Komunistycznej uzyskali łącznie 5% głosów⁴⁶. W konsekwencji, podczas drugiej tury wyborów rywa-

45 T. Szymczyński, *op.cit.*, s. 104.

46 P. Pesonen, *The first direct elections of Finland's president*, „Scandinavian Political Studies”, 1994, t. 17, nr 3, s. 260-263.

lizowali ze sobą kandydaci wyrażający wyraźne poparcie dla integracji, co z jednej strony odzwierciedlało, a z drugiej wzmacniało klimat konsensusu w kwestii europejskiej.

Tabela 3. Wyniki głosowania w referendum akcesyjnym 16 października 1994 r.

Udział w głosowaniu		
Liczba osób uprawnionych do głosowania	4 042 607	
Liczba osób głosujących	2 861 841	
Frekwencja	70,79 (z uwzględnieniem Finów z zagranicy)	
Wyniki głosowania		
	Liczba	% ogółu
Głosy pozytywne („tak”)	1 620 726	56,89
Głosy negatywne („nie”)	1 228 261	43,11
Głosy nieważne	12 854	0,32

Źródło: *European Election Database*, Norwegian Social Science Data Services, Bergen.

Na poziomie elit zwolennicy członkostwa mieli więc wyraźną przewagę. Jak już stwierdzono, wszystkie największe partie polityczne wyrażały prointegracyjne stanowisko. Jedynymi wyjątkami była marginalna Partia Wiejska oraz Fińska Liga Chrześcijańska. Dwie partie nie sformułowały wyraźnego stanowiska (zob. tabela 2). Rząd oraz prezydenci (Mauno Koivisto oraz od 1995 r. Martti Ahtisaari) wyrażali jednoznacznie prointegracyjne stanowisko. Integracja cieszyła się również poparciem elity biznesowej oraz administracyjnej państwa. Podobnie było w przypadku głównych mediów opiniotwórczych, które konsekwentnie przedstawiały proeuropejskie stanowisko⁴⁷. Społeczeństwo było jednak wyraźnie podzielone na dwie grupy, a w dwóch sondażach z wiosny i jesieni 1994 r. odpowiednio tylko 45% i 46% popierało członkostwo w Unii Europejskiej⁴⁸. Ostatecznie 56% poparło członkostwo, ale jak pokazują przywoływane dane dotyczące opinii publicznej, w Finlandii wciąż istnieje duża grupa przeciwników UE oraz wysoki odsetek osób obojętnych wobec kwestii europejskich.

PARTIE POLITYCZNE

W 2007 r. fiński politolog Tapio Raunio zwrócił uwagę⁴⁹, że większość najważniejszych fińskich partii politycznych starała się konsekwentnie przedstawić prounijne (lub neutralne) stanowisko, pomimo faktu, że niektóre z nich mają wyraźnie eurosceptyczny elektorat. Finlandia była państwem ze znaczącym odsetkiem eurosceptyków wśród obywateli, a jednocześnie niewielkimi wpływami partii jednoznacznie eurosceptycznych, takich jak partia Prawdziwych Finów, której w latach 1995-2004 udawało się zdobyć średnio mniej niż 1% głosów w kolejnych wyborach (zob. tabela 4). Była to istotna różnica w porównaniu do Szwecji i Danii, gdzie

47 Choć nie należy przeceniać wpływu mediów na postawy Finów wobec integracji z Zachodem, czego dowodzi konsekwentnie negatywna postawa większości Finów wobec wstąpienia do NATO. W okresie akcesyjnym takie postawy utrzymywały się (i wciąż utrzymują zob. wykres 4) mimo wyraźnie pozytywnego stanowiska mediów opiniotwórczych wobec wejścia do NATO przedstawianego nie jako blok militarny, ale organizacja zarządzania kryzysowego i naturalny etap w integracji z Zachodem., J. Rahkonen, *Public opinion, journalism and the question of Finland's membership in NATO*, „Nordicom Review” 2007, t. 28, nr 22, s. 91.

48 T. Raunio, M. Wiberg, *op.cit.*, s. 9.

49 T. Raunio, *Softening but persistent: Euroscepticism in the Nordic EU countries*, „Acta Politica” 2007, nr 42, s. 198-199.

partie eurosceptyczne zdobywały znacznie wyższe poparcie wyborców⁵⁰. Badania przeprowadzone przez Raunio i Mattile, w których porównano stopień zgodności stanowisk wobec UE między partiami politycznymi a ich wyborcami (*party-voter congruence*) w 22 państwach wskazują, że Finlandia należała do grupy, w której rozbieżność w tym zakresie jest najwyższa – partie fińskie wykazują o wiele bardziej proeuropejską postawę niż ich wyborcy⁵¹.

Taki wysoki poziom rozbieżności na linii wyborcy – partie polityczne można wytłumaczyć, odwołując się do trzech czynników: konsensualnej kultury politycznej, systemu formułowania i implementacji polityki wobec UE, systemu wyborczego promującego koncentrację na kandydacie⁵². Jak już podkreślono, w Finlandii istnieje ukształtowana po II wojnie światowej tradycja budowania konsensusu wokół polityki zagranicznej, ale w kontekście analizy systemu partyjnego należy również zwrócić uwagę na wysoki poziom fragmentacji tego systemu. W latach 1945-2000 w Finlandii funkcjonowało średnio 5 relewantnych partii politycznych, a średnia liczba partii tworzących rząd wynosiła 3,5. W powojennej historii żadna partia polityczna nie uzyskała więcej niż 25% poparcia. Są to systemowe uwarunkowania wymuszające politykę regularnych negocjacji koalicyjnych i antycypowania potencjalnego uczestnictwa w koalicji, co z kolei prowadzi do ideologicznej konwergencji oraz budowania konsensusu. Dodatkowo proces formułowania polityki rządowej wobec UE charakteryzuje wysoki poziom inkluzji politycznej, ponieważ opozycja polityczna oraz najważniejsze grupy interesu są włączone w sprawy tej polityki. W rządowej Komisji ds. Polityki Unijnej oraz Wielkiej Komisji parlamentarnej zasiadają przedstawiciele opozycji legitymizujący politykę w ramach UE, co powoduje, że kwestie unijne nie są ważnym wymiarem konfliktu na linii rząd – opozycja, a zmiana koalicji rządzącej nie oznacza przerwania ciągłości w polityce zagranicznej. Ostatnim z czynników, który tłumaczy rozbieżności pomiędzy oficjalnym stanowiskiem partii politycznych wobec UE a stanowiskiem wyborców jest system wyborczy. Jak pokazano w tabeli 2. wyborcy kilku partii politycznych byli wyraźnie podzieleni w stosunku do UE, jednak podziały na poziomie elektoratu tej samej partii nie doprowadziły do ukształtowania się w niej silnej, wewnątrzpartyjnej opozycji krytycznej wobec UE. Wynika to z formuły systemu wyborczego, który jest systemem proporcjonalnym z otwartymi listami partyjnymi, a więc wyborcy mogą głosować na indywidualnych kandydatów nominowanych przez partie. Sprzyja to wewnątrzpartyjnej rywalizacji między pojedynczymi kandydatami, co powoduje, że eurosceptycyzm wewnątrz partii jest kanalizowany przez indywidualnych kandydatów walczących o głosy, a nie w formie zorganizowanej opozycji wobec oficjalnej, prounijnej linii partii⁵³.

---

50 Ibidem.

51 Analizę porównawczą przeprowadzono w oparciu o dane z 2004 roku. Należy podkreślić, że badania wykazały ogólnoeuropejską tendencję polegającą na przyjmowaniu bardziej proeuropejskiego stanowiska przez elity partyjne, w porównaniu do ich wyborców. Istnieją jednak różnice stopnia w zakresie niezgodności między postawami tych dwóch grup i Finlandia, obok Wielkiej Brytanii, Luksemburga, Węgier, charakteryzuje się najwyższym poziomem tej niezgodności., M. Mattila, T. Raunio, *Cautious Voters - Supportive Parties: Opinion congruence between Voters and Parties on the EU Dimension*, „European Union Politics” 2006, t. 7, nr 4, s. 438-439.

52 T. Raunio, *Hesitant Voters, Committed Elite: Explaining the Lack of Eurosceptic Parties in Finland*, „Journal of European Integration” 2005, t. 27, nr 4.

53 T. Raunio, *Hesitant voters...op.cit.*, s. 387-391.

Tabela 4. Procentowe poparcie dla Partii Finów w wyborach w latach 1991-2015

Rok/typ wyborów (K=krajowe; E=europejskie)											
1991/K	1995/K	1996/E	1999/K	1999/E	2003/K	2004/E	2007/K	2009/E	2011/K	2014/E	2015/K
4,8	1,3	0,7	1,0	0,8	1,6	0,5	4,1	9,8	19,1	12,9	17,7

Źródło: *Official Statistics of Finland (OSF): European Parliament elections/Parliamentary elections*, Helsinki: Statistics Finland

Powyższe uwarunkowania spowodowały, że społeczny eurosceptycyzm przez długi czas nie znajdował odzwierciedlenia w istnieniu silnej eurosceptycznej partii, jednak sytuacja ta uległa zmianie wraz ze stopniowym wzrostem poparcia dla Prawdziwych Finów. Badania nad geografiami wyborczą w kontekście sukcesu Prawdziwych Finów w 2011 r. wskazują, że poparcie dla nich było rozłożone równomiernie na wszystkie okręgi wyborcze. Głosowano na nich zarówno w regionach zurbanizowanych, jak i wiejskich, z wysokim i niskim bezrobociem, z wysokim i niskim odsetkiem imigrantów. Jedyny zaobserwowany wzorzec to większe poparcie w regionach z wysokim odsetkiem osób zatrudnionych w budownictwie i przemyśle oraz w tych, w których proporcja ludności szwedzkojęzycznej jest najniższa. Partia odebrała więc głosy w każdym z regionów trzem najsilniejszym ugrupowaniom, posługując się przekazem ideologicznym łączącym ideały lewicy i prawicy. Jej socjalna i prodystrybucyjna retoryka odebrała głosy Fińskiej Partii Socjaldemokratycznej, natomiast obyczajowy konserwatyzm wyrażający się w postulatach polityki prorodzinnej i antyimigracyjnej przyciągnął głosy wyborców Partii Centrum (która straciła najwięcej wyborców) oraz Narodowej Partii Koalicyjnej. Retoryka antyimigracyjna, antyunijna, krytyczna wobec elity władzy oraz „drapieżnego” kapitalizmu nałożyła się na spadek zaufania do elity politycznej (skandal wokół finansów wyborczych) oraz kryzys ekonomiczny w strefie euro⁵⁴.

Lewica

Sojusz Lewicy (Vasemmistolitto, VAS) w okresie referendalnym nie przedstawił wyraźnego stanowiska wobec integracji, powołując się na fakt, że nie są znane wyniki negocjacji przedakcesyjnych. Zdecydowały tu również względy taktyki przed wyborami parlamentarnymi z 1995 r. – ryzyko utraty głosów przeciwników integracji (tylko 24% wyborców tej partii głosowało na „tak” w referendum akcesyjnym) w przypadku wyraźnego stanowiska na rzecz integracji⁵⁵. Jednak od 1995 r. partia stała się częścią prounijnej koalicji rządzącej, co wywołało presję na przyjęcie bardziej prointegracyjnego stanowiska, czego wyrazem była zmiana opinii wobec przystąpienia do Europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej. Jeszcze w 1995 r. partia wypowiadała się sceptycznie o integracji walutowej, podczas gdy już w 1997 r., w wyniku wewnątrzpartyjnego głosowania, oficjalnie zdecydowano o jej poparciu. Należy jednak stwierdzić, że wynik głosowania (52,4% za członkostwem, 41,4% przeciwko, 5,9% bez zdania) wskazywał na wyraźny podział wśród członków partii⁵⁶. Partia obecnie przyjmuje prounijne stanowisko przy czym, jak wskazują jej programy z 2007 r. i 2013 r., dąży do reformy Unii Europejskiej zgodnie z nordyckim modelem solidarności. Partia uznaje, że UE zdominowana przez siły prawicy służy interesom silnych graczy rynkowych, postulując otwarcie rynków, obniżkę podatków oraz uelastycznienie rynku pracy. Reforma UE powinna – zdaniem VAS – zapewnić nie tylko zrównoważony rozwój

54 J. Westinen, *True Finns: A Shock for Stability? Testing the Persistence of Electoral Geography in Volatile Elections*, „Scandinavian Political Studies”, 2014, t. 37, nr 2, s. 141-142.

55 T. Raunio, *Softening but persistent...op.cit.*, s. 198.

56 T. Raunio, *Facing the European...op.cit.*, s. 149.

oraz bezpieczeństwo socjalne na obszarze Wspólnoty, ale powinna także uczynić z UE ważny podmiot dążący do kontroli globalnego kapitalizmu, tak aby móc działać na rzecz globalnego pokoju, sprawiedliwości społecznej oraz silnej demokracji⁵⁷. W tym celu proponowane są konkretne rozwiązania instytucjonalne takie jak demokratyzacja Europejskiego Banku Centralnego i przekształcenie go w podmiot będący integralną częścią unijnej polityki ekonomicznej, którego zadaniem, oprócz kontrolowania poziomu inflacji, będzie promowanie zrównoważonego rozwoju oraz zatrudnienia poprzez bezpośrednie wsparcie finansowe dla rządów. Proponuje się również zharmonizowanie minimalnej stawki podatkowej na poziomie europejskim, wspólny podatek od własności oraz ustawowe uregulowane maksymalnych zarobków w całej Unii. Należy także wprowadzić zmiany do już istniejących traktatów międzynarodowych regulujących handel i inwestycje⁵⁸.

Fińska Partia Socjaldemokratyczna (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, SDP) wyraża jednoznaczne poparcie dla członkostwa Finlandii w Unii Europejskiej. W okresie przedakcesyjnym partia, będąc w opozycji parlamentarnej, przyjęła stanowisko prointegracyjne i podtrzymała ten kierunek przez następne lata, jako główna siła rządząca w ramach tzw. tęczowej koalicji. Jej liderzy, z Paavo Lipponenem na czele, dążą do maksymalnego zbliżenia Finlandii z UE, tak aby ten kraj znalazł się w grupie państw stanowiących wewnętrzny rdzeń (*inner circle*) procesów decyzyjnych. SDP, będąc u władzy, jako siła popierająca Wspólną Politykę Monetarną, wprowadziła Finlandię do strefy euro. Ze względu na fundamenty ideologiczne, fińscy socjaldemokraci upatrują w UE możliwości działania na rzecz wzmocnienia państwa dobrobytu, dlatego kładą silny nacisk na socjalny i zatrudnieniowy wymiar procesów integracyjnych⁵⁹. Deklaracja programowa partii wyraźnie wskazuje na identyfikację z międzynarodowym ruchem socjaldemokratycznym, rozpatrując go jako transgraniczną siłę pozwalającą na walkę z nierównościami społecznymi: „Międzynarodowy ruch socjaldemokratyczny staje w obronie uciskanych przeciwko uciskającym, w obronie ubogich przeciwko władzy silniejszym (...). Internacjonalizm, świadomość ogólnoswiatowej wspólnoty, oznacza solidarność z uciskanymi. To również działanie na rzecz pokoju, to świadomość wspólnoty, która przełamuje i przekracza granice”⁶⁰. Partia definiuje się więc jako część szerszej wspólnoty międzynarodowej opartej na idei solidarności, co prawdopodobnie jest jednym z czynników sprzyjających poparciu dla wspólnoty europejskiej.

Związek Zielonych (Vihreä Liitto, VIHR), podobnie jak Sojusz Lewicy, w okresie referendalnym nie przedstawił oficjalnego stanowiska wobec integracji z UE ze względu na ryzyko utraty głosów w wyborach z 1995 r. wśród przeciwników integracji⁶¹. W okresie akcesji VIHR wykazywał eurosceptyczne stanowisko ze względu na przekonanie, że Unia nie odpowiada na potrzeby obywateli oraz środowiska naturalnego. Jednak po 1995 r. partia zmieniła swój stosunek do UE, stając się, jak informuje na swojej stronie internetowej, „prawdziwie proeuropejską”⁶². Warto jednak zwrócić uwagę, że w kwestii Wspólnej Polityki Gospodarczej i Walutowej

57 *The Left Alliance Party Programme „The Left Road to a Just World”*. Adopted by the 5th Party Congress, 16 June 2007: <http://www.vasemmisto.fi/politiikka/the-left-road-to-a-just-world/> (dostęp: 28.08.2015).

58 *The Red-Green Future*, Approved by the Left Alliance Party Congress on 9 June 2013: <http://www.vasemmisto.fi/vasemmistolitto/english/red-green-future/> (dostęp: 28.08.2015).

59 T. Raunio, *Facing the European...op.cit.*, s. 146-147.

60 *The principles of social democracy*. Adopted by the 38th Party Congress in Turku, 1999: <http://www.sdp.fi/en/principles> (dostęp: 28.08.2015).

61 T. Raunio, *Softening but persistent...*, s. 198.

62 *The Greens in Finland. Fairness, choice, climate responsibility*: <https://www.vihreat.fi/vihreat-de-grona-greens-finland> (dostęp: 28.08.2015).

jej działacze byli podzieleni i podczas głosowania nad poparciem rozpoczęcia w 1999 r. trzeciego etapu integracji 13 było przeciwko (w tym lider partii), natomiast 31 głosowało za. Partia domagała się również referendum w sprawie wejścia do unii walutowej, co wpisuje się w jej ogólny postulat, aby ważne decyzje związane polityką unijną były podejmowane przez odwołanie do tej formy demokracji bezpośredniej⁶³. W deklaracji programowej Zielonych podkreślono konieczność działania na rzecz otwartości i transparentności procesów decyzyjnych w UE oraz wyrażono sprzeciw wobec koncepcji Europy jako „twierdzy” zamkniętej dla tych, którzy poszukują bezpieczeństwa⁶⁴. Jednym z podstawowych postulatów jest odpowiednia polityka ekologiczna. W programie w wyborach parlamentarnych z 2015 r. Związek Zielonych wyraził ambicję, aby Finlandia odgrywała przewodnią rolę w Unii Europejskiej w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatycznym na świecie. Partia definiuje się więc jako podmiot, którego misją jest wprowadzanie i podkreślanie kwestii ekologicznych w agendzie UE⁶⁵.

Centrum

Partia Centrum (Suomen Keskusta, KESK) była główną partią rządzącą w okresie akcesji Finlandii do UE, należy jednak zaznaczyć, że europejskiej polityce partii towarzyszyły silne podziały wśród działaczy i wyborców. W tej drugiej grupie znaleźli się fińscy rolnicy, którzy reprezentowali negatywne stanowisko wobec akcesji w związku z obawami przed Wspólną Polityką Rolną. Na kongresie KESK w 1994 r. ostatecznie ugrupowanie przyjęło linię pronijną (popierając opcję na „tak” w referendum akcesyjnym), ale było to wymuszone groźbą rezygnacji lidera i ówczesnego premiera Esko Aho⁶⁶. W okresie tzw. tęczowej koalicji była główną siłą opozycyjną, krytykując proeuropejską linię koalicji rządzącej. Na kolejnym kongresie w 1996 r. domagano się referendum konsultacyjnego w sprawie przystąpienia do Unii Gospodarczej i Walutowej, a rok później partia wyraziła sprzeciw wobec przyjęcia euro w 1999 r. Jednak już w 1998 r. KESK oficjalnie zaakceptowała decyzję Eduskunty o przyjęciu nowej waluty i zadeklarowała, że nie wyprowadzi Finlandii w przyszłości ze strefy euro⁶⁷. W najnowszym programie wyborczym wyraźnie deklaruje się jako partia, dla której członkostwo w UE jest ważną częścią polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Podstawowe zadanie UE postrzega jako gwaranta utrzymania pokoju i stabilności w Europie, przy czym nie wyklucza również członkostwa w NATO przy założeniu, że taka będzie w przyszłości wola społeczeństwa fińskiego. Finlandia – zdaniem KESK – powinna prowadzić konstruktywną politykę w ramach UE, a jednocześnie dążyć do zabezpieczenia „narodowych interesów” wynikających ze „specjalnych okoliczności”, w jakich się znajduje⁶⁸. Ten ostatni punkt jest miarą konserwatyizmu partii, dla której interes narodowy jest jedną z centralnych wartości politycznych, dlatego też w jej programie pojawia się postulat przyznania państwom członkowskim UE większej autonomii. Jednocześnie UE powinna

63 T. Raunio, *Facing the European...*, s. 150-151.

64 *The Greens of Finland's Statement of Principles - Responsibility, Freedom, Caring*. Adopted by the party conference on 20.5.2012 in Lappeenranta.

65 *10 Green Reforms to Finland*: <https://www.vihreat.fi/parliamentary-elections-2015> (dostęp: 28.08.2015).

66 T. Raunio, M. Wiberg, *op.cit.*, s. 11.

67 T. Raunio, *Facing the European...op.cit.*, s. 148.

68 Nie jest jasne, co należy rozumieć pod pojęciem „specjalnych okoliczności”, ale autor skłania się do zinterpretowania ich jako położenia Finlandii na granicy z Rosją., *Center Party Election Platform 2015*: <https://keskusta.fi/Suomeksi/Eduskuntavaalit-2015/Centre-Party-Election-Platform> (dostęp: 29.12.2015).

skupić się na ważnych kwestiach globalnych, takich jak prawa człowieka, budowanie pokoju, zmiany klimatyczne i walka z ubóstwem⁶⁹.

Szwedzka Partia Ludowa (Svenska Folkpartiet, SFP) to partia etnoregionalna, na którą głosuje przede wszystkim szwedzkojęzyczna ludność z południowo-zachodniej Finlandii (szczególnie z Wysp Alandzkich). SFP stoi na wyraźnie proeuropejskim stanowisku. Zarówno jej działacze, jak i wyborcy, pozytywnie odnoszą się do UE, dlatego w okresie referendalnym poparła integrację. Partia prezentowała również pozytywne stanowisko wobec Unii Gospodarczej i Walutowej⁷⁰. Jej specyfika nie pozostaje bez wpływu na pozytywny stosunek do integracji międzynarodowej. Jako siła polityczna reprezentująca interes mniejszości szwedzkojęzycznej (od pewnego czasu również interesy innych mniejszości np. seksualnych) oraz uzyskując średnio 5% głosów, aby znaleźć się w rządzie, wykazuje pewną elastyczność ideologiczną, która pozwala na wysoką zdolność koalicyjną, czyli bycie częścią centroprawicowych, jak i centrolewicowych rządów⁷¹. Partia ma swoje liberalne, agrarne oraz konserwatywne skrzydło⁷² i współuczestniczyła w kolejnych fińskich rządach w latach 1979-2015. Można więc przyjąć, że pozytywny stosunek do UE jest również wzmacniany dostosowaniem się do dominującego klimatu politycznego wśród głównych rozgrywających na fińskiej scenie partyjnej.

Prawica

Narodowa Partia Koalicyjna (Kansallinen Kokoomus Puolue, KOK) charakteryzuje się konsekwentnie pronijnym stanowiskiem. Zarówno wśród działaczy partyjnych, jak i jej wyborców występuje duży poziom jednomyślności pod względem poparcia dla UE. W okresie referendalnym KOK, będąc partią współrządzającą, przedstawiała wyraźnie prointegracyjne stanowisko. Popierała również przystąpienie do Unii Gospodarczej i Walutowej, uznając na kongresie w 1997 r., że integracja walutowa pozwoli na zabezpieczenie interesów międzynarodowych Finlandii, gdyż zbliża Helsinki do grupy państw reprezentujących tzw. wewnętrzny trzon decyzyjny w UE⁷³. Partia wyraźnie akcentuje konieczność maksymalnego zbliżenia Finlandii do UE oraz jej wewnętrznych procesów decyzyjnych. Na swojej stronie internetowej podkreśla swoją przynależność do największej grupy politycznej w Parlamencie Europejskim – Europejskiej Partii Ludowej (prezydent Finlandii Sauli Niinistö jest od 2002 r. honorowym przewodniczącym tej grupy), co ma zapewnić jej znaczący wpływ na główne organy decyzyjne UE⁷⁴. W zbiorze zasad programowych partii jeden z podrozdziałów został poświęcony sprawom UE przedstawionej jako organizacja, która wzmocniła bezpieczeństwo i dobrobyt Europejczyków. Postuluje się jednocześnie reformę UE w kierunku większej transparentności i demokratyzacji procedur decyzyjnych, przy czym UE powinna decydować w tych sprawach, w których współpraca europejska jest bardziej efektywna, niż polityka krajowa. W tym kontekście jako konieczność przedstawiono rozwój i dostosowanie się wszystkich państw UE do regulacji w zakresie ochrony

69 Ibidem.

70 T. Raunio, *Facing the European...op.cit.*, s. 150.

71 *The Swedish People's Party: Finland's little party that could*, „Yle”, 19.05.2014.

72 *Finland's largest political parties*, <http://europarlamentti.info/en/elections/political-parties/Finland-parties/> (dostęp 29.12.2015).

73 T. Raunio, *Facing the European...op.cit.*, s. 148.

74 *Kokoomus in International Affairs*: <https://www.kokoomus.fi/en/kokoomus-in-international-affairs/> (dostęp: 28.08.2015).

środowiska. UE powinna również odgrywać znaczącą rolę na arenie globalnej poprzez wzmocnienie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa⁷⁵.

Partia Finów⁷⁶ (Perussuomalaiset, PS) wyewoluowała z rozwiązanej w 1995 r. Partii Wiejskiej, która w okresie referendalnym wyrażała sprzeciw wobec wstąpienia do UE. Partia Finów określana jest jako przedstawicielka „miękkiego eurokrytycyzmu i populizmu”, sceptycznie odnosząc się do Unii Europejskiej, ale nie do Europy⁷⁷. Partia nie jest przeciwniczką członkostwa Finlandii w UE, ale postuluje zmianę funkcjonowania tej organizacji oraz wzmocnienie niezależności państw w UE. Wybory parlamentarne z 2011 r., w których Partia Finów odniosła spektakularne zwycięstwo, stając się trzecią siłą polityczną, określane są mianem „wyborów wielkiego wybuchu”. Wtedy to, za sprawą rosnącego poparcia dla Partii Finów, kwestia polityki Helsinek w ramach Unii Europejskiej została włączona do krajowej debaty publicznej, a partie głównego nurtu (szczególnie opozycyjne) zostały zmuszone do przyjęcia bardziej krytycznej pozycji wobec procesów integracyjnych na kontynencie europejskim⁷⁸. Partia postrzega Unię Europejską jako twór niedemokratyczny, oparty na scentralizowanej maszynie biurokratycznej, który nadmiernie interweniuje w życie codzienne obywateli państw członkowskich. W świetle postulatów programowych partii z 2011 r. Finlandia powinna renegocjować swoje warunki członkostwa w UE, m.in. zredukować wielkość wpłat do budżetu UE oraz rozważyć scenariusz wyjścia z Unii Walutowej. Strefa euro jest postrzegana jako projekt polityczny elit europejskich, któremu towarzyszy ciężar odpowiedzialności finansowej za błędy (pakiet pomocowy dla Irlandii i Grecji), które nie zostały popełnione przez społeczeństwo fińskie. Wszelki transfer kompetencji na rzecz UE powinien być poprzedzony odpowiednim referendum konsultacyjnym, a Finlandia powinna zmienić swą rolę w UE z „posłusznego ucznia” na „aktywnego sceptyka” zadającego „istotne pytania”⁷⁹. Partia Finów sprzeciwia się również rozszerzeniu UE na wschód (w tym włączeniu Turcji), powołując się na ryzyko fragmentaryzacji kulturowych fundamentów UE, co miałyby doprowadzić do jeszcze większej biurokratyzacji i oligarchizacji struktury zarządzania, a w konsekwencji do dalszego osłabienia demokratycznych wpływów⁸⁰. Ważnym komponentem tożsamości partii jest sprzeciw wobec imigracji, przy czym nie odwołuje się ona do argumentów nacjonalistycznych, ale raczej do ochrony fińskiego państwa opiekuńczego przed nadużyciami ze strony imigrantów⁸¹. Dlatego też partia nie sprzeciwia się imigracji, ale domaga się bardziej „równowazonej i racjonalnej” polityki imigracyjnej. Pozytywnie odnosi się do imigracji zarobkowej przy założeniu legalności zatrudnienia i życia imigrantów w zgodzie z wzorcami kulturowymi społeczeństwa przyjmującego (zgodnie z formułą „W Rzymie czyń, jak Rzym czyni”), czyli odrzuca politykę multikulturalizmu⁸².

75 *The National Coalition Party's Programme of Principles adapted in 2006*: <https://www.kokoomus.fi/en/programme-of-principles/> (dostęp: 28.08.2015).

76 W tym opracowaniu autor posługuje się również nazwą Prawdziwi Finowie, która często stosowana jest zamiennie z nazwą Partia Finów.

77 E. Railo, V. Vares, *The many faces of populism. The True Finns through the lenses of political history and the media*, Center for European Studies/Suomen Toivo Think Tank, Brussels, Helsinki, 2011, s. 39-40.

78 J. Jokela, K. Korhonen, *A Eurosceptic big bang. Finland's EU policy in hindsight from the 2011 elections*, The Finnish Institute of International Affairs, Briefing Paper 106, 2012.

79 *Fit for the Finns – the Finns Party's election programme for the parliamentary election: 2011/Summary*, <https://www.perussuomalaiset.fi/kielisivu/in-english/> (dostęp: 28.08.2015).

80 Ibidem.

81 E. Railo, V. Vares, *op.cit.*, s. 40.

82 *Fit for the Finns – the Finns Party's...op.cit.*

Fińscy Chryścijańscy Demokraci (do 2001 roku Fińska Liga Chryścijańska) (Kristillisdemokraati, KD) podczas referendum akcesyjnego, jako jedyna licząca się wtedy siła polityczna, przyjęli negatywne stanowisko wobec członkostwa w UE. Partia preferuje Europę, w której niezależne państwa narodowe współpracują ze sobą na wielu płaszczyznach. Wyrażała również negatywne stanowisko wobec wstąpienia Finlandii do Unii Gospodarczej i Walutowej, domagając się referendum w tej sprawie⁸³. Mimo swego eurosceptycyzmu partia bierze udział w wyborach do Parlamentu Europejskiego – w 2009 r. udało jej się zdobyć mandat dzięki koalicji wyborczej z Prawdziwymi Finami. Jednak eurosceptyczna tożsamość partii jest rozmyta, ponieważ w latach 2011-2015 była częścią proeuropejskiego rządu kierowanego przez Narodową Partię Koalicyjną. Przywiązanie do wartości chrześcijańskich powoduje, że członkowie partii sprzeciwiają się rozszerzeniu UE na Turcję⁸⁴.

DOKTRYNA INTEGRACYJNA

W okresie zimnej wojny Finlandia stanowiła swoiste pogranicze między dwoma rywalizującymi blokami, starając się zachować równowagę w grze wielkich mocarstw oraz odegrać rolę obszaru, który stanowi pomost między Zachodem a Wschodem. Symbolem oraz praktycznym wymiarem tej strategii była organizacja Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w latach 1973-1975⁸⁵. Jedną z podstawowych cech fińskiej polityki zagranicznej tego okresu było dążenie do zachowania statusu neutralności, w dużej mierze ze względu na permanentne zagrożenie ze strony ZSRR, z którym Finlandia podpisała w 1948 r. Traktat o Przyjaźni, Współpracy i Wzajemnej Pomocy. Politykę deklarowanej neutralności charakteryzowało janusowe oblicze, ponieważ wobec Zachodu owa neutralność miała oznaczać niezależność od ZSRR, podczas gdy wobec ZSRR oznaczała nieangażowanie się po stronie wroga, czyli Zachodu⁸⁶. Podstawową cechą fińskiej polityki zagranicznej po II wojnie światowej była pragmatyczna polityka ustępstw wobec Związku Radzieckiego, dziś określana mianem finlandyzacji. Jednak, jak zaznaczono we wstępie, Finowie starali się utrzymywać więzi z Europą Zachodnią, przede wszystkim w wymiarze ekonomicznym. Rząd Finlandii odmówił przyjęcia Planu Marshalla, ale prowadził współpracę handlową z państwami Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej, którą powołano w 1948 r. w celu implementacji Planu Marshalla. Finlandia w 1955 r. wstąpiła do Rady Nordyckiej, akcentując jednak, że członkostwo nie będzie miało wpływu na jej politykę bezpieczeństwa⁸⁷. Helsinki prowadziły również ograniczoną współpracę z EFTA oraz WE⁸⁸. Pewnym zbliżeniem z Europą Zachodnią było wstąpienie Finlandii do Rady Europy w 1989 r.⁸⁹

Na zmianę stanowiska Finlandii wobec integracji z WE miały wpływ procesy dezintegracyjne w Związku Radzieckim, które stworzyły perspektywę odejścia od powojennej polityki finlandyzacji, oraz oficjalna decyzja Szwecji, dotycząca aplikowania o przystąpienie do Wspólnoty, potwierdzona 1 czerwca 1991 r. wnioskiem o członkostwo. Nie bez wpływu pozostawały również przedłużające się negocjacje w ramach tworzonego w 1992 r. Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), który miał zagwarantować Finlandii dostęp do euro-

83 T. Raunio, *Facing the European...op.cit.*, s. 151.

84 *Finland's Christian Democratic Party's blurred lines*, „Yle”, 09.05.2014.

85 K. Dośpiał-Borysiak, *op.cit.*, s. 36.

86 M. Jakobson, *Finland in the New Europe*, Center for Strategic and International Studies, Washington 1998, s. 74.

87 T. Tiilikainen, *Finland and the...op.cit.*, s. 117-118.

88 K. Dośpiał Borysiak, *op.cit.*, s. 37.

89 T. Tiilikainen, *Finland and the...op.cit.*, s. 118.

pejskiego Wspólnego Rynku⁹⁰. Należy zwrócić uwagę, że gruntowna i nagła zmiana, jaka nastąpiła w polityce Finlandii wobec Europy na początku lat dziewięćdziesiątych, tylko pozornie była przejawem zerwania z dotychczasową strategią polityczną. Zarówno polityka neutralności w dobie zimnej wojny, jak i polityka aktywnej integracji z UE wynikają z tożsamości politycznej Finów, traktujących swój kraj w kategoriach małego państwa z otwartą i zależną od eksportu gospodarką, który dodatkowo graniczy z Rosją. Konsekwencją takiego myślenia jest polityczny pragmatyzm, któremu towarzyszy przekonanie o konieczności umiejętnej adaptacji do zmieniających się warunków międzynarodowych, jako optymalnej strategii przetrwania w grze wielkich mocarstw⁹¹. Obecna doktryna integracyjna Finlandii opiera się więc na przeformułowaniu doktryny bezpieczeństwa, wynikającym z upadku ładu jałtańsko-poczdamskiego. To przeformułowanie polega na przejściu od polityki neutralności do polityki głębokiej integracji ze strukturami europejskimi, w ramach której integracja polityczno-ekonomiczna jest traktowana nie tylko w kategoriach polityki ekonomicznej, ale również polityki bezpieczeństwa. Przy czym, w dobie akcesji Finlandia manifestowała swoje przywiązanie do Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa, podtrzymując jednocześnie stanowisko o kontynuacji polityki obronnej wspartej na zasadzie militarnego niestowarzyszenia się (czyli wykluczając członkostwo w NATO)⁹². Z perspektywy Finlandii Unia Europejska traktowana jest w dużej mierze jako wspólnota bezpieczeństwa⁹³.

Od pierwszych etapów integracji Finlandia aktywnie dąży do ukształtowania silnych więzi z UE oraz do wpływu na procesy decyzyjne na szczeblu unijnym, traktując to w kategoriach ochrony własnych interesów narodowych. Choć fińskie partie polityczne sprzeciwiają się idei Europy federacyjnej⁹⁴, istnieje ogólne przekonanie, że silna i wewnętrznie zintegrowana Unia Europejska jest najlepszym gwarantem ochrony bezpieczeństwa Finlandii⁹⁵. W tym kontekście prounijne elity polityczne Finlandii wyrażają przekonanie, że włączenie Finlandii w struktury unijne nie osłabia jej suwerenności, ale zwiększa możliwości decyzyjne tego państwa, wyposażając go w instrumenty współdecydowania o polityce europejskiej⁹⁶. Ten pogląd wyraził premier Paavo Lipponen w 2000 r., przywołując kolejny raz tożsamość małego państwa: „*Koniec Zimnej wojny zmienił Europę oraz uczynił akcesję Finlandii do Unii Europejskiej koniecznością. Poprzez UE nawet małe państwa, w oparciu o zasadę równości, mogą wpływać na rozwój wydarzeń w Europie i na świecie. Bez członkostwa w Unii byłibyśmy tylko widzami przyglądającymi się jak budowana jest nowa Europa*”⁹⁷. Konsekwencją powyższych założeń jest dążenie Finlandii, od samego początku członkostwa, do bycia aktywnym podmiotem na forum instytucji unij-

90 L. Miles, *The Nordic countries and the fourth EU enlargement*, w: *The European Union and the Nordic Countries*, red. L. Miles, Routledge, London, New York 1996, s. 65.

91 T. Tiilikainen, *Finland - An EU Member...op.cit.*, s. 75-76,

92 T. Palosaari, *Neither neutral nor non-aligned. The Europeanization of Finland's foreign and security policy*, Finnish Foreign Policy Papers, 03/2012, s. 8.

93 To stanowisko jest podkreślane w kolejnych raportach rządowych (publikowanych w latach 1995, 1997, 2001, 2004, 2009, 2012) dotyczących polityki obronnej i bezpieczeństwa Finlandii. W ostatnim z tych raportów możemy przeczytać: „Członkostwo w Unii Europejskiej jest fundamentalnym wyborem opartym na cenionych wartościach. Jego częścią jest wymiar silnej polityki bezpieczeństwa.”Ibidem; *Finnish Security and Defence Policy 2012. Government Report*, Prime Minister's Office Publications 1/2013, s. 12.

94 T. Raunio, *Facing the European...op. cit.*, s. 152.

95 T. Raunio, M. Wiberg, *op.cit.*, s. 4

96 W ten sposób w debacie przedakcesyjnej stawiano również opór krytykom integracji odwołującym się do zagrożenia dla suwerenności narodowej., S. Moiso, *op.cit.*, s. 89-90.

97 T. Tiilikainen, *Finland - An EU Member...op.cit.*, s. 79.

nych i zaangażowanie we wszystkie wymiary polityki unijnej. Finlandia chce być częścią „wewnętrznego kręgu”, w którym zapadają najważniejsze decyzje⁹⁸.

Jedną z autorskich inicjatyw Finlandii po przystąpieniu do UE była koncepcja tzw. Wymiaru Północnego (WP) w polityce unijnej, uwarunkowana zarówno interesami geopolitycznymi Finlandii, jak i dążeniem do zaakcentowania specyficznych wartości nordyckich takich jak państwo opiekuńcze, ochrona środowiska oraz przejrzystość administracji publicznej⁹⁹. Propozycja WP w polityce Unii została przedstawiona Komisji Europejskiej przez premiera Finlandii Paavo Lipponena we wrześniu 1997 r., podczas spotkania Rady Regionu Morza Barentsa w fińskim Rovaniemi, a konkretny projekt przedstawiono Radzie Europejskiej już w grudniu tego samego roku. Istotą koncepcji było rozszerzenie współpracy UE na państwa Europy Północnej w takich obszarach jak współpraca transgraniczna, energetyczna, ochrona środowiska, transport i komunikacja oraz bezpieczeństwo nuklearne. Wymiar Północny miał być platformą polityki UE wobec Norwegii, Islandii, państw basenu Morza Bałtyckiego, a w szczególności wobec północno-zachodniej Rosji. Był to więc jeden z instrumentów budowania relacji z potężnym sąsiadem, dzięki któremu Finlandia mogła występować jako część większej struktury, jaką była UE oraz pomost w relacjach Unia – Rosja. Kolejnym istotnym aspektem WP było zacieśnienie współpracy z państwami basenu Morza Bałtyckiego oraz przygotowanie ich na kolejne rozszerzenie Unii. Wraz z rozszerzeniem z 1995 r. granice UE przesunęły się na Morze Bałtyckie i przewidywano, że wkrótce Bałtyk stanie się wewnętrznym morzem Unii¹⁰⁰.

Koncepcja WP była istotnym priorytetem dwóch kolejnych prezydencji Finlandii w 1999 r. i 2006 r., stając się oficjalnym elementem unijnej polityki zagranicznej. Finlandia starała się, aby w kontaktach z Rosją UE jawiła się jako jednomyślna, skonsolidowana siła, jednocześnie demonstrując chęć współpracy ze swoim wschodnim sąsiadem w ramach WP. Czasem wzbudzało to niepokój państw Europy Środkowo-Wschodniej, obawiających się wpływu Rosji na politykę unijną¹⁰¹. Z perspektywy Komisji Europejskiej WP miał służyć jako narzędzie wspierania reform politycznych i gospodarczych w Rosji oraz katalizator współpracy tego państwa z Unią Europejską¹⁰², co w świetle polityki wewnętrznej i zagranicznej Rosji prowadzonej w ciągu ostatnich lat (szczególnie od aneksji Krymu) podaje w wątpliwość skuteczność WP. Należy zwrócić uwagę, że inicjatywa Finlandii, choć na początku wzbudzająca entuzjazm w Unii Europejskiej, już po paru latach od jej oficjalnego zatwierdzenia w 1999 r. utraciła swój impet. Na realizowanie WP przeznaczono ograniczoną liczbę środków z budżetu UE, Komisja Europejska wykazywała coraz bardziej obojętną postawę w tym zakresie, a już w 2002 r. Finowie musieli ogłosić konieczność „nowego startu w Wymiarze Północnym”, powołując się na słabą obecność WP w unijnej agendzie¹⁰³. Kolejne próby wzmocnienia i promocji Wymiaru Północnego pozostawały inicjatywą Finlandii, podczas gdy jej naturalni sojusznicy – Szwecja i Dania – zachowywali się powściągliwie w tej materii, ograniczając wsparcie do milczącej akceptacji i promując raczej politykę północną zakotwiczoną

98 R. Rinehart, *op.cit.*, s. 431.

99 A. Mazur-Barańska, „Wymiar Północny” Unii Europejskiej, „Sprawy Międzynarodowe”, 2002, nr. 2, s. 104.

100 T. Palmowski, „Wymiar Północny” Unii Europejskiej, „Stosunki Międzynarodowe”, 2004, t. 29, s. 26-29.

101 M. Brachowicz, *Prezydencja fińska. Lipiec-grudzień 2006*, w: *Prezydencja w Unii Europejskiej. Analizy i doświadczenia*, red. K. Szczerski, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009, s. 176-177.

102 M. Bodio, *Stosunki między Unią Europejską a Federacją Rosyjską. Stan i perspektywy rozwoju*, Elipsa, Warszawa 2005, s. 186-187.

103 C. Gebhard, *Soft Competition: Finland, Sweden and the Northern Dimension of the European Union*, Scandinavian Political Studies, 2013, t. 36, nr 4, s. 379.

w Radzie Państw Morza Bałtyckiego. W tym kontekście inicjatywa WP jawi się jako *stricte* fiński projekt polityczny, którego implementację należy przypisywać determinacji Finlandii, aby kwestie polityki wobec państw północnej Europy (szczególnie Rosji) przenieść na ponadnarodowy poziom Brukseli¹⁰⁴.

Kolejnym istotnym elementem doktryny integracyjnej Finlandii jest aktywne zaangażowanie na rzecz Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa oraz Wspólnej Polityki Obronnej i Bezpieczeństwa. Jak już podkreślono, UE jest postrzegana przez Finów jako wspólnota bezpieczeństwa, co zostało wyraźnie wyartykułowane w „przeglądzie fińskiej współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa” opublikowanym w 2015 r. przez fińskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych. W dokumencie tym podkreślono, że wejście do UE oznacza wzrost międzynarodowego bezpieczeństwa Finlandii oraz możliwość oddziaływania globalnego na kwestie, które mają bezpośredni wpływ na status Finlandii¹⁰⁵. Dlatego też Helsinki są zainteresowane UE sprawną pod względem instytucjonalnym, wewnątrznie spójną jako podmiot stosunków zewnętrznych oraz otwartą na rozszerzenie - priorytety te znalazły wyraz w czasie dwóch kolejnych prezydencji w UE (zob. tabela 5). Jednocześnie wybór, którego dokonała Finlandia oznacza, że jest „politycznie nieodłączną częścią Europy Zachodniej” i jako kraj członkowski w UE „nie jest neutralna”¹⁰⁶. W opinii rządowej, podpisany w 2007 r. Traktat Lizboński wzmacnia charakter Unii, jako wspólnoty bezpieczeństwa ze względu na zawarte w nim klauzule solidarności oraz wzajemnej obrony. Przewidują one udzielenie wsparcia w przypadku ataku terrorystycznego, klęski żywiołowej, katastrofy wywołanej przez człowieka czy agresji militarnej. Jednocześnie rząd Finlandii zdaje sobie sprawę, że wypełnienie postanowień zawartych w tych klauzulach, będzie zależęć ostatecznie od woli poszczególnych państw UE, co wymaga od nich „odpowiedniego przygotowania”¹⁰⁷. Należy również zwrócić uwagę, że choć to UE jest postrzegana jako główny partner w zakresie bezpieczeństwa, Finlandia podkreśla także rolę współpracy z ONZ, NATO (współpraca z NATO została podjęta już w 1994 r. w ramach Partnerstwa dla Pokoju) oraz bilateralnych relacji z USA i Szwecją¹⁰⁸. Jednak to działanie na rzecz pogłębiania współpracy militarnej w ramach Wspólnej Polityki Obronnej i Bezpieczeństwa oraz własny potencjał militarny (w Finlandii obowiązuje przymus służby wojskowej) wciąż stanowią fundament fińskiej polityki bezpieczeństwa¹⁰⁹.

Polityka Rosji, nie tylko wobec Ukrainy, ale również Gruzji¹¹⁰, doprowadziła w ostatnich latach do podania w wątpliwość fińskie możliwości obronne, tym samym skłaniając do refleksji nad zbliżeniem Finlandii z NATO. Premier Alexander Stubb (Partia Narodowej Koalicji) oraz minister obrony Carl Haldun (Szwedzka Partia Ludowa) w 2014 r. wyrazili gotowość rozważenia członkostwa w NATO, jako naturalnej konsekwencji integracji z Zachodem, jednak napotkali opór socjaldemokratycznego ministra spraw zagranicznych Erkki Tuomioja,

104 Ibidem, s. 380-381.

105 *Review on Finland's security cooperation*, Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2015, s. 47.

106 Ibidem.

107 Ibidem, s. 39.

108 Ibidem, s. 7-15.

109 W 2015 roku siły rezerwowe Finlandii liczyły 230 tysięcy ludzi (w 2012 roku było to 350 tysięcy), T. Etzold, C. Opitz, *Between Military Non-Alignment and Integration. Finland and Sweden in search of a new security strategy*, German Institute for International and Security Affairs, SWP Comments 25, April 2015.

110 Już podczas wojny rosyjsko-gruzińskiej w 2008 roku minister spraw zagranicznych Finlandii Alexander Stubb zasugerował konieczność rozważenia możliwości wejścia Finlandii do NATO (za co spotkał się z ostrą krytyką premiera), a w rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Rosji Sergiejem Ławrowem stwierdził, że fińska polityka zagraniczna nie jest polityką neutralności, ponieważ Finlandia jest politycznie związana z Unią Europejską i współpracuje z NATO, M. Łapczyński, *Koniec fińskiej neutralności*, „Portal Spraw Zagranicznych”, 01.16.2009.

opozycji oraz sceptycznego prezydenta (który uzależniał członkostwo od wyniku referendum)¹¹¹. Elita polityczna jest więc podzielona w tej kwestii, a według najnowszych sondaży społeczeństwo jest wciąż przeciwne członkostwu w NATO, chociaż między 2013 a 2014 rokiem nastąpił spadek przeciwników wejścia do Sojuszu z 70 % do 60 %¹¹². W kwietniu 2015 r. ministrowie obrony pięciu państw nordyckich wydali deklarację, w której określono Rosję, jako największe zagrożenie dla bezpieczeństwa w Europie oraz zapowiedzieli pogłębienie współpracy militarnej¹¹³. Świadczy to z jednej strony o tym, że zagrożenie ze strony Rosji sprzyja pogłębieniu współpracy Finów z pozostałymi państwami nordyckimi, z drugiej natomiast dowodzi, że obok potencjalnego członkostwa w NATO i działań w ramach UE, współpraca subregionalna stanowi uzupełnienie fińskiej polityki bezpieczeństwa.

Uznanie UE za ważny wymiar polityki bezpieczeństwa nie pozostaje bez wpływu na stosunek do nowych członków, wobec których Finlandia wykazuje postawę otwartości¹¹⁴. Rozszerzenie UE traktowane jest jako czynnik zwiększający polityczną stabilność Europy i wzmacniający głos tej organizacji na arenie międzynarodowej. Jednocześnie Finlandia akcentuje konieczność zapewnienia wewnętrznej jedności, tym samym krytycznie odnosząc się do koncepcji „Europy kilku prędkości” oraz optując na rzecz tzw. *community based method* jako sposobu podejmowania decyzji w UE. Już sama inicjatywa Wymiaru Północnego była zapowiedzią pozytywnej postawy wobec rozszerzenia UE, a uznanie tej kwestii za priorytet znalazło wyraz w czasie prezydentury w 1999 i 2006 r.¹¹⁵. Podczas prezydentury w 1999 r., na spotkaniu Rady Europejskiej w Tampere, zdecydowano również o konieczności stworzenia spójnego systemu unijnej polityki azylowej i migracyjnej oraz wzmocnienia ochrony granic zewnętrznych UE – przedsięwzięcia te miały być jednym z instrumentów tworzenia tzw. przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w UE¹¹⁶. Kryzys migracyjny, który rozpoczął się w roku 2015, dowodzi, że była to inicjatywa niezwykle istotna, ale jednocześnie zlekceważona, ponieważ nie doprowadziła do stworzenia efektywnego i skoordynowanego systemu zarządzania napływem migrantów z państw trzecich¹¹⁷.

111 T. Etzold, C. Opitz, op.cit.

112 *Finns' opinions on foreign and security policy*, Defence and Security Issues 2014, The Advisory Board For Defence Information, Ministry of Defence, Finland.

113 H. Bergh, *Nordic defense cooperation to counter Russian threat*, “Global Risk Insight”, 21.04.2015.

114 Jest to postawa, która charakteryzuje nie tylko Finlandię, ale również pozostałe państwa nordyckie. Od połowy lat dziewięćdziesiątych na forum Rady Nordyckiej wielokrotnie wyrażano poparcie dla unijnych aspiracji Europy Środkowej i Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem państw regionu bałtyckiego. W 1998 roku, na jubileuszowej 50. sesji Rady Nordyckiej, wskazano na konieczność opracowania nowych zadań i wizji zorientowanych na „europeizację” regionu bałtycko-skandynawskiego. Podstawowymi argumentami na rzecz wspierania współpracy z państwami postkomunistycznymi było zwiększenie bezpieczeństwa i stabilności w Europie, Piotrowski B., *Integracja Skandynawii. Od Rady Nordyckiej do wspólnoty europejskiej*, Poznań 2006, s. 388-391.

115 Zob. *Priorytety prezydentury fińskiej (1 lipca 1999 – 31 grudnia 1999)*, Spotkania Rady Europejskiej, Wybór dokumentów, Tom 1, Monitor Integracji Europejskiej, Warszawa 2002; *Preliminary agenda for Finland's presidency of the EU*, Governmental Secretariat of EU Affairs, Finland, 24.05.2006.

116 *Presidency Conclusions. Tampere European Council*, 15-16 October 1999, European Union: Council of the European Union.

117 Warto zwrócić uwagę, że w dokumencie podsumowującym konferencję w Tampere już wtedy pojawiła się informacja o konieczności zwiększenia współpracy w zakresie kontroli granic morskich UE. Pozytywnie oceniono również deklarację wzmocnienia współpracy między Grecją i Włochami w zakresie walki ze zorganizowanymi grupami przestępczymi zajmującymi się przemytem i handlem ludźmi na Morzach Adriatyckim i Jońskim., Ibidem, s. 5.

Obok *hard power* Finlandia kładzie też duży nacisk na *soft power*, stając się (wspólnie ze Szwecją) orędowniczką nordyckich wartości w UE i wykorzystując aksjologię tzw. nordyckiej marki¹¹⁸. Wyraża się to w działaniu na rzecz bardziej transparentnych instytucji w Unii Europejskiej, promowaniu egalitarnych rozwiązań socjalnych oraz budowie zaufania obywateli do UE. Ten ostatni element był szczególnie akcentowany podczas prezydencji w 2006 r., kiedy Finowie uznali, że odrzucenie Traktatu Konstytucyjnego w referendum we Francji i Holandii w 2005 r. jest wyrazem społecznego kryzysu zaufania, na którego antidotum miało być więcej transparentności, demokracji i sprawniejsze procedury decyzyjne¹¹⁹. Finlandia promuje również wartości nordyckie poprzez przywiązanie dużej wagi od ochrony środowiska i stanowiąc wzorzec skutecznej modernizacji własnego sektora energetycznego¹²⁰. W odpowiedzi na pakiet klimatyczno-energetyczny przyjęty przez UE w 2007 r. Finlandia zadeklarowała nie tylko spełnienie docelowych wskaźników dla 2020 r., ale również osiągnięcie wskaźnika 38% udziału odnawialnych źródeł energii w całościowej strukturze konsumpcji energii w 2020 r. (podczas, gdy pakiet przewiduje 20% dla 2020 r.). W rządowych dokumentach strategicznych podkreśla się, że UE powinna już pracować nad strategią klimatyczno-energetyczną na okres po 2020 r., podkreślając jednocześnie, że wykorzystanie czystych technologii i odnawialnych źródeł energii może być szansą dla fińskiej gospodarki¹²¹.

Warto również zauważyć, że uwarunkowania historyczne i geopolityczne są czynnikami, które spowodowały zakotwiczenie fińskiej doktryny integracyjnej w myśleniu globalnym. Jak podkreślają Raunio i Tiilikainen jednym z głównych priorytetów fińskiej prezydencji w 1999 r. było działanie na rzecz globalnie aktywnej i wpływowej UE, uzasadnione przekonaniem, że jest to korzystne dla małego państwa, które może w ten sposób wzmocnić swą międzynarodową pozycję¹²². W fińskiej optyce Unia Europejska to organizacja regionalna o globalnych możliwościach i powinnościach. Finlandia kładzie nacisk na konieczność przygotowania się do wyzwań, jakie niosą ze sobą światowe problemy, ale także na odgrywanie aktywnej roli wykraczające poza Europę. Unia jako wewnętrznie zintegrowana całość powinna być ważnym graczem w polityce globalnej.

PARLAMENT EUROPEJSKI

Po przystąpieniu Finlandii do UE przyznano jej 16 mandatów w Parlamencie Europejskim (PE), jednak liczba ta uległa redukcji do 14 podczas wyborów z 2004 r. (efekt rozszerzenia z 2004 r.), a następnie do 13 miejsc podczas wyborów z 2009 i 2014 r. W wyborach do PE Finlandia stanowi jeden okręg wyborczy, a wyborcy głosują na indywidualnych kandydatów w ramach systemu proporcjonalnego (opartego na formule d'Hondta) z otwartymi listami wyborczymi. Fiński system wyborczy w wyborach do Europarlamentu sprzyja koncentracji na indywidualnych cechach kandydatów, natomiast ich afiliacje partyjne nie odgrywają tak fundamentalnej

118 Nordycka marka to pojęcie odnoszące się do międzynarodowej reputacji państw nordyckich, według której państwa te charakteryzuje pokojowość oraz gotowość do neutralnych działań rozjemczych, międzynarodowy solidaryzm (pomoc dla najbiedniejszych krajów świata) i egalitarna demokracja., C. Browning, *Branding nordicity. Models, identity and the decline of exceptionalism*, „Cooperation and Conflict”, 2007, t. 42, nr 1, 2007, s. 32-35.

119 A. Kołakowska, *Fińska prezydencja w UE*, Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, nr 39 (379), 30.06.2006.

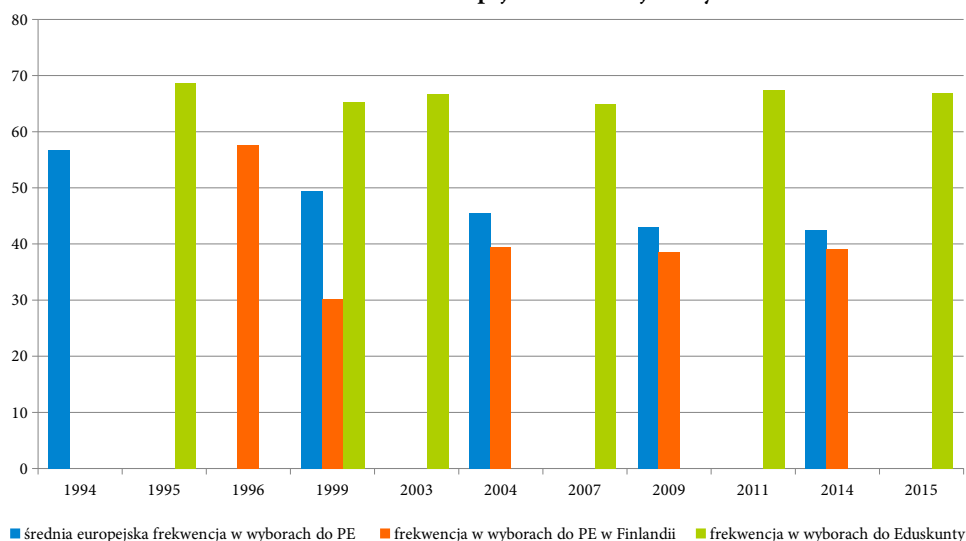
120 W strukturze źródeł energii wykorzystywanej przez Finów coraz większą rolę odgrywają odnawialne źródła energii oraz energia jądrowa, która postrzegana jest jako zwiększająca bezpieczeństwo energetyczne oraz klimatyczne (brak emisji zanieczyszczeń do atmosfery)., P. Frączek, *Doświadczenia Finlandii w modernizacji sektora energii*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, 2013, nr. 31, s. 282-284.

121 *Finland national energy and climate strategy. Government report to parliament*, 20.03.2013, s.12.

122 T. Raunio, T. Tiilikainen, *Finland in the European Union*, Frank Cass Publishers, London 2003, s. 115.

roli, jak w przypadku systemu wyborczego opartego na listach zamkniętych¹²³. Wobec tego programy wyborcze poszczególnych partii oraz wynikające z nich główne kwestie, wokół których toczy się rywalizacja polityczna, nie są wyraźnie wyartykułowane podczas kampanii. System wyborczy powoduje również, że fińscy europosłowie cieszą się dużą niezależnością w stosunku do swoich partii politycznych i nie podlegają twardym mechanizmom kontroli ze strony zaplecza partyjnego (np. w formie instrukcji głosowania). W przypadku partii wewnętrznie podzielonych w kwestii UE, takich jak Partia Centrum i Sojusz Lewicy, poziom współpracy między europosłami a ich partiami jest jeszcze niższy, niż w przypadku partii wewnętrznie spójnych w polityce europejskiej¹²⁴. Wybory do PE nie wzbudzają też dużego zainteresowania w porównaniu do wyborów krajowych, co wyraża się w niskiej frekwencji wyborczej. Średnia frekwencja wyborcza w pięciu elekcjach do PE w latach 1995-2014 wynosiła 41%, podczas gdy w tym czasie w wyborach do Eduskunty głosowało średnio 67%.

Wykres 5. Frekwencja w wyborach do parlamentu i PE w Finlandii oraz średnia europejska frekwencja w wyborach do PE

Źródło: Official Statistics of Finland (OSF): *European Parliament elections*, Helsinki: Statistics Finland; Official Statistics of Finland (OSF): *Parliamentary elections*, Helsinki: Statistics Finland; *Results of the 2014 European Elections*, European Parliament: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html>

Debata podczas wyborów do Parlamentu Europejskiego w latach 1996¹²⁵ i 1999 charakteryzowała się wysokim poziomem międzypartyjnej jednomyślności, co było efektem ośmioletnich rządów „tęczowej koalicji”, która ograniczyła siłę głosów opozycji. Zmiana nastąpiła w 2004 r. w wyniku wyborów krajowych z 2003 r.,

123 Według sondażu przeprowadzonego w 2013 r. ponad 30% respondentów zadeklarowało, że w wyborach do PE głosuje na kandydata, a nie na partię polityczną. Kolejne 30% stwierdziło, że zarówno kandydat, jak i jego partia mają wpływ na decyzję wyborczą, podczas gdy 25% głosuje przede wszystkim na partię. T. Iso-Marku, *Big names, little European debates, – an overview of EP elections in Finland*, w: *Between apathy and anger: challenges to the Union from the 2014 elections to the EP in member states*, red. S. Piedrafita, A. Lauenroth, European Policy Institutes Network, Paper no 39, May 2014, s. 23.

124 T. Raunio, *Open List, Open Mandate? Links between MEPs and parties in Finland*, „Perspectives on European Politics and Society”, 2007, t. 8, nr 2, s. 142-143.

125 W tym roku wybory do Parlamentu Europejskiego odbyły się tylko w Finlandii i Austrii, które przystąpiły do UE w 1995 r. Wybory do Parlamentu Europejskiego w Szwecji, która również wstąpiła do UE w 1995 r., odbyły się w roku akcesji.

które doprowadziły do wykluczenia dotychczasowych koalicjantów i sformowania centrowej, trójpartyjnej koalicji z mniejszym niż dotychczas poparciem ze strony parlamentu. Podczas wyborów z 2004 r. zgłoszono 227 kandydatów reprezentujących 14 partii politycznych (dane te odpowiednio dla lat 1996 i 1999 są następujące: 207 kandydatów/14 partii oraz 140 kandydatów/11 partii). Wśród kandydatów 38% stanowiły kobiety¹²⁶. Podczas kampanii wyborczej dominującym zagadnieniem była ochrona interesów narodowych, a poszczególni kandydaci starali się prezentować jako gwarantcy interesów Finlandii na forum UE. Poprzez interesy narodowe w przypadku Finlandii należy rozumieć tradycyjnie podejmowane zagadnienia takie jak bezpieczeństwo (w tym kwestia przystąpienia Finlandii do NATO), rolnictwo, polityka regionalna oraz ochrona zdobyczy nordyckiego państwa opiekuńczego. Kwestia projektu konstytucji europejskiej została podniesiona tylko przez Związek Zielonych i Sojusz Lewicy, które domagały się poddania jej pod referendum ogólnokrajowe. Związek Zielonych był również jedyną partią, która podczas kampanii przywołała manifest Europejskiej Partii Zielonych. Ogólnie, fińskie partie polityczne nie odwołują się (podobnie było w wyborach z 1996 i 1999 r.) do manifestów europartii funkcjonujących w Parlamencie Europejskim, choć Narodowa Partia Koalicyjna oraz Fińska Partia Socjaldemokratyczna podczas kampanii podkreślały przynależność do dwóch najsilniejszych grup politycznych w Parlamencie Europejskim (zob. tabela 6), próbując w ten sposób wyartykułować swoje znaczenie i decyzyjność¹²⁷.

Tabela 6: Fińskie ugrupowania w Parlamencie Europejskim po wyborach 2004, 2009 i 2014 r.

Partia	Grupa polityczna		
	2004	2009	2014
Sojusz Lewicy	Konfederacyjna Grupa Zjednoczonej Lewicy Europejskiej /Nordycka Zielona Lewica	—	Konfederacyjna Grupa Zjednoczonej Lewicy Europejskiej /Nordycka Zielona Lewica
Związek Zielonych	Grupa Zielonych/Wolne Przymierze Europejskie	Grupa Zielonych/Wolne Przymierze Europejskie	Grupa Zielonych/Wolne Przymierze Europejskie
Fińska Partia Socjaldemokratyczna	Partia Europejskich Socjalistów	Grupa Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów	Grupa Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów
Partia Centrum	Partia Europejskich Liberalistów, Demokratów i Reformatorów	Partia Europejskich Liberalistów, Demokratów i Reformatorów	Grupa Porozumienia Liberalistów i Demokratów na Rzecz Europy
Narodowa Partia Koalicyjna	Europejska Partia Ludowa	Europejska Partia Ludowa	Europejska Partia Ludowa
Szwedzka Partia Ludowa	Partia Europejskich Liberalistów, Demokratów i Reformatorów	Partia Europejskich Liberalistów, Demokratów i Reformatorów	Grupa Porozumienia Liberalistów i Demokratów na Rzecz Europy
Fińscy Chrześcijańscy Demokraci	—	Europejska Partia Ludowa	—
Prawdziwi Finowie	—	Europa Wolności i Demokracji	Europejscy Konserwatyści i Reformatorzy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: T. Raunio, *The European Parliament Election in Finland June 13 2004*, 2004 European Parliament Election Briefing no 16, European Parties Elections and Referendum Network, Sussex European Institute; Parlament Europejski: www.europarl.europa.eu; <http://europarlamenti.info/en/elections/political-parties/Finland-parties/>

126 T. Raunio, *The European Parliament Election in Finland June 13 2004*, 2004 European Parliament Election Briefing no 16, European Parties Elections and Referendum Network, Sussex European Institute, s. 1-3.

127 Ibidem, s. 5.

Wyniki wyborów z 2004 r. wskazują na względnie stabilne poparcie dla najważniejszych formacji politycznych. Narodowa Partia Koalicyjna (w opozycji od 2003 r.) kolejny raz zwyciężyła wybory do PE, zachowując cztery mandaty. Partii Centrum również udało się zachować cztery mandaty, przy czym lokomotywą wyborczą okazała się była premier Anneli Jäätteenmäki (149 tys. głosów), która w 2003 r. została zmuszona do rezygnacji ze stanowiska, gdy okazało się, że miała wykorzystywać tajne dokumenty ministerstwa spraw zagranicznych podczas kampanii wyborczej. Fińska Partia Socjaldemokratyczna straciła jeden mandat w porównaniu z wyborami z 1999 r., podobnie było w przypadku Związku Zielonych, który uzyskał już tylko jeden mandat. Sojusz Lewicy, z eurosceptycznym kandydatem Esko Seppänenem, zachował swój stan posiadania, a dotychczasowe poparcie utrzymała również Szwedzka Partia Ludowa. Swój jedyny mandat stracili Fińscy Chryścijańscy Demokraci, którzy startowali w sojuszu wyborczym z Prawdziwymi Finami – choć uzyskali większą liczbę głosów w porównaniu do roku 1999 (1999 – 2,4%; 2004 – 4,3%). Partie eurosceptyczne wzięły udział w wyborach, ale uzyskały bardzo słabe poparcie – Prawdziwi Finowie uzyskali 8 900 głosów, co stanowiło 0,5% poparcia¹²⁸.

Wybory z 2009 r. przyniosły sukces partii Prawdziwych Finów, która zdobyła 9,8% poparcia, a ich lider Timo Soini był również główną osobowością kampanii wyborczej, zyskując największą liczbę głosów spośród kandydatów wybranych do Parlamentu – ponad 130 tys.

Tabela 7: Wyniki wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2004 r.

Nazwa partii	Liczba głosów	Procent głosów	Mandaty
Narodowa Partia Koalicyjna	392 771	23,7	4
Partia Centrum	387,217	23,4	4
Fińska Partia Socjaldemokratyczna	350,525	21,2	3
Związek Zielonych	172,844	10,4	1
Sojusz Lewicy	151,291	9,1	1
Szwedzka Partia Ludowa	94,421	5,7	1
Fińscy Chryścijańscy Demokraci	70,845	4,3	0

Źródło: Döring, Holger and Philip Manow. 2015. Parliaments and governments database (ParlGov): Information on parties, elections and cabinets in modern democracies.

Ten sukces wpisywał się w ogólny trend wzrastającego poparcia dla eurosceptycznych Prawdziwych Finów (4,1% w wyborach krajowych 2007 r., 5,4 % w wyborach samorządowych 2008 r.), które znalazło swoje apogeum w wyborach krajowych z 2011 r. Obserwowany wzrost poparcia spowodował, że kandydaci innych partii musieli potraktować Prawdziwych Finów jako coraz poważniejszą siłę polityczną. Skoncentrowano się na próbach dyskredytowania lidera tej partii, szczególnie jego stosunku do polityki imigracyjnej, co w konsekwencji wzmocniło jego pozycję oraz uczyniło kluczowym rozgrywającym kampanii. Timo Soini przedstawiał Prawdziwych Finów, jako alternatywę dla polityki prounijnego konsensusu elit rządzących, co stało się głównym przekazem tej partii. Jej eurosceptyczne stanowisko było wzmocniane sojuszem z Fińskimi Chryścijańskimi Demokratami, którzy również zdobyli jeden mandat w Parlamencie Europejskim. Wybory wyraźnie osłabiły dwie główne partie lewicowe – Sojusz Lewicy (utrata jedyne mandatu) i Fińską Partię Socjaldemokratyczną (utrata jednego mandatu), co prawdopodobnie wynikało z braku wyrazistych kandydatów oraz konkurencji

128 Official Statistics of Finland (OSF): European Parliament elections [e-publication]. ISSN=1798-291X. Helsinki: Statistics Finland [referred: 15.7.2015]

Prawdziwych Finów. Jeden mandat utraciła również rządząca Partia Centrum, ale biorąc pod uwagę pogarszającą się sytuację ekonomiczną i spadające notowania premiera Mattiego Vanhanena, nie był to słaby wynik. Podczas kampanii, obok polityki imigracyjnej, pojawiły się tradycyjne tematy związane z ochroną fińskiego interesu narodowego, takie jak kwestia rolnictwa, kwestie ekologiczne (w tym przyszłość Bałtyku) oraz zagadnienia polityki regionalnej¹²⁹.

Tabela 8: Wyniki wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2009 r.

Nazwa partii	Liczba głosów	Procent głosów	Mandaty
Narodowa Partia Koalicyjna	386 416	23,2	3
Partia Centrum	316 798	19,0	3
Fińska Partia Socjaldemokratyczna	292 051	17,5	2
Związek Zielonych	206 439	12,4	2
Prawdziwi Finowie	162 930	9,8	1
Szwedzka Partia Ludowa	101 453	6,1	1
Fińscy Chryścijańscy Demokraci	69 458	4,2	1
Sojusz Lewicy	98 690	5,9	0

Źródło: Döring, Holger and Philip Manow. 2015. Parliaments and governments database (ParlGov): Information on parties, elections and cabinets in modern democracies.

Tabela 9: Wyniki wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2014 r.

Nazwa partii	Liczba głosów	Procent głosów	Mandaty
Narodowa Partia Koalicyjna	390 376	22,6	3
Partia Centrum	339 895	19,7	3
Prawdziwi Finowie	222 457	12,9	2
Fińska Partia Socjaldemokratyczna	212 781	12,3	2
Związek Zielonych	161 263	9,3	1
Sojusz Lewicy	161 074	9,3	1
Szwedzka Partia Ludowa	116 747	6,8	1
Fińscy Chryścijańscy Demokraci	90 586	5,2	0

Źródło: Döring, Holger and Philip Manow. 2015. Parliaments and governments database (ParlGov): Information on parties, elections and cabinets in modern democracies.

Podczas ostatnich wyborów do PE z 2014 r. dynamika kampanii była określona przez kryzys strefy euro, wydarzenia na Ukrainie oraz zbliżające się w 2015 r. wybory do Eduskunty. Należy również uwzględnić wzmocnioną w wyborach 2011 r. pozycję Prawdziwych Finów oraz deklarację Timo Soiniego, że nie będzie brał udziału w wyborach do Europarlamentu, ponieważ chce skoncentrować się na polityce krajowej i poprowadzić swą partię do zwycięstwa w 2015 r. Czynniki te spowodowały, że wybory do Parlamentu Europejskiego nigdy nie miały jeszcze takiej wagi, czego wyrazem była rywalizacja dobrze znanych i doświadczonych kandydatów,

129 T. Raunio., *European Parliament Election in Finland, June 7 2009*, European Parliamentary Election Briefing no 26, European Parties Elections and Referendum Network, Sussex European Institute.

wśród których znalazło się trzech ministrów ówczesnego rządu (dwóch z Narodowej Partii Koalicyjnej i jeden Fińskich Chrześcijańskich Demokratów) oraz unijny Komisarz ds. Gospodarczych i Walutowych Oli Rehn (Partia Centrum)¹³⁰.

Proeuropejska Narodowa Partia Koalicyjna trzeci raz z rządu okazała się zwyciężcą wyborów i zachowała dotychczasowy stan posiadania, podobnie dwie kolejne partie polityczne głównego nurtu – Partia Centrum oraz Fińska Partia Socjaldemokratyczna. Należy jednak zauważyć, że socjaldemokraci po raz pierwszy stali się czwartą pod względem poparcia w eurowyborach partią, ustępując pola Prawdziwym Finom. Główna eurosceptyczna partia, w porównaniu do swego sukcesu z 2011 r., straciła kilka procent głosów (ale poprawiła stan posiadania o kolejny mandat w PE), co może być związane z przyjęciem bardziej umiarkowanej postawy wobec UE. W swoim programie wyborczym Prawdziwi Finowie wskazywali na tendencję do federalizacji Europy, domagając się powstrzymania tego procesu i wzmocnienia niezależności Finlandii, ale nie odwoływali się już do postulatów opuszczenia strefy euro, zastępując je postulatem reformy UE¹³¹. Takie, umiarkowane stanowisko było interpretowane jako strategiczna zmiana związana z uwzględnieniem ewentualnego uczestnictwa w koalicji rządzącej po wyborach 2015 r.¹³² – antycypacja, która stała się politycznym faktem w momencie, gdy Timo Soini uzyskał stanowisko ministra spraw zagranicznych w 2015 r. Kolejnym ważnym tematem kampanii był kryzys na Ukrainie, który spowodował, że podnoszono kwestie relacji z Rosją, rozpatrywanych zarówno w kategoriach bezpieczeństwa, jak i polityki ekonomicznej. Pojawiły się głosy o ewentualnym członkostwie w NATO oraz krytyczne opinie o sankcjach ekonomicznych jakie UE wprowadziła wobec Rosji. Przy ogólnej solidarności z UE zwracano uwagę, że sankcje ekonomiczne mają negatywny wpływ na gospodarkę fińską i należy przyjąć bardziej koncyliacyjną postawę wobec Moskwy¹³³ – ochrona interesów ekonomicznych Finlandii na forum UE i próba utrzymania dobrych relacji z Rosją potwierdzają założenia doktryny integracyjnej Helsinek.

ZAKOŃCZENIE

Obecność Finlandii w Unii Europejskiej doprowadziła do głębokiej europeizacji fińskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, a tożsamość małego państwa w ciągu prawie 20 lat członkostwa została przekształcona w tożsamość „małego członkowskiego państwa”¹³⁴, w którego interesie jest promowanie UE jako silnego aktora w polityce międzynarodowej. Symbolicznym i konstytucyjnym wyrazem tej europeizacji jest nowelizacja fiń-

130 T. Iso-Marku, *op.cit.*, s. 20-22.

131 W programie wyborczym partii z 2014 roku możemy przeczytać następującą deklarację: „Partia Finów wyraźnie zwraca uwagę na wady UE i wraz z tym podnosi określone kwestie. Jednocześnie popieramy projekty, które są odpowiednie, racjonalne i dobrze przemyślane. Nie sprzeciwiamy się UE, ale jesteśmy za jej rozwojem i reformami. Chcemy przedstawić pozytywne sugestie i krytyczną ocenę. Partia Finów chce być wpływową siłą w Parlamencie Europejskim i obecnie postrzega się jako należącą do grupy sceptyków. UE jest narzędziem, które ma służyć państwom członkowskim – nie jest celem samym w sobie. W ciągu ostatnich lat wśród państw członkowskich wzrosło poparcie dla procesów reformatorskich. UE jest projektem politycznym i jej opuszczenie jest opcją na przyszłość, jeśli Finlandia poczuje, że członkostwo przynosi więcej szkód niż korzyści.,” *The Finns Party. The EU Parliament election programme 2014*: <https://www.perussuomalaiset.fi/kielisivu/in-english/https://www.perussuomalaiset.fi/kielisivu/in-english/> (dostęp 29.12.2015)

132 T. Rantanen, *Finland – country report*, EU-Watch 28, no 10, July 2014.

133 Ibidem.

134 T. Palosaari, *op.cit.*, s., 28.

skiej konstytucji obowiązująca od 1 marca 2012 r., w ramach której do 1 artykułu dodano następujące sformułowanie: „Finlandia jest Państwem Członkowskim Unii Europejskiej”¹³⁵. Spośród trzech unijnych państw nordyckich Finlandia osiągnęła najwyższy stopień integracji ekonomicznej ze strukturami UE¹³⁶, przy czym należy jeszcze raz podkreślić, że fiński projekt integracyjny opiera się nie tylko na argumentach ekonomicznych, ale także na fundamentach natury politycznej, głęboko osadzonych w koncepcji bezpieczeństwa narodowego.

Fińska koncepcja i polityka integracji jest w dużej mierze projektem elit, które zabiegały i wciąż zabiegają o poparcie dla swojej polityki wśród przedstawicieli fińskiego społeczeństwa. Ten wieloletni, prounijny konsensus najważniejszych partii politycznych, szczególnie widoczny w kontekście podzielonego wobec UE społeczeństwa, został częściowo zaburzony przez Partię Finów. Nowa eurosceptyczna siła polityczna jest odpowiedzią na podział społeczny, który przez długi czas nie znajdował wyraźnego odzwierciedlenia na poziomie fińskiej polityki w ramach UE. Partia Finów wprowadziła do agendy głównego nurtu politycznego głos dotychczas skrywany i ignorowany w praktyce międzypartyjnych, opartych na konsensusie, negocjacji koalicyjnych. W konsekwencji, w ciągu 20 lat od wstąpienia Finlandii do UE można zaobserwować pewną ewolucję fińskiej polityki europejskiej, która wyraża się w przejściu od wyraźnie entuzjastycznego stanowiska wobec głębokiej i wielowymiarowej integracji z UE do polityki bardziej powściągliwej i wyważonej. Nie zmienia to faktu, że duża część społeczeństwa fińskiego, a przede wszystkim klasa polityczna, uznały przynależności do struktur UE za najlepszą z możliwych strategii politycznych, która ma zapewnić Finlandii prosperitę, bezpieczeństwo i wzmocnienie pozycji na arenie międzynarodowej.

LITERATURA

- ALAPURO Risto, *What is western and what is eastern in Finland*, „Thesis Eleven”, 2004, nr 77. *Austria, Finland and Sweden: 20 Years in the EU*, Flash Eurobarometer 407, January 2015, European Commission.
- BERGO Havard, *Nordic defense cooperation to counter Russian threat*, „Global Risk Insight”, 21.04.2015: <http://globalriskinsights.com/2015/04/nordic-defense-cooperation-to-counter-russian-threat/> (dostęp: 05.04.2016).
- BODIO Marcin, *Stosunki między Unią Europejską a Federacją Rosyjską. Stan i perspektywy rozwoju*, Elipsa, Warszawa 2005.
- BRACHOWICZ Maciej, *Prezydencja fińska. Lipiec-grudzień 2006*, w: *Prezydencja w Unii Europejskiej. Analizy i doświadczenia*, red. K. Szczerski, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009.
- BROWNING Christopher, *Branding nordicity. Models, identity and the decline of exceptionalism*, „Cooperation and conflict”, 2007, t. 42, nr 1.
- Center Party Election Platform 2015*: <https://keskusta.fi/Suomeksi/Eduskuntavaalit-2015/Centre-Party-Election-Platform> (dostęp: 10.11.2015).
- Centre Party MP's comments spark campaign finance row*, 15.05.2008, „Helsingin Sanomat”, <http://www.hs.fi/english/article/Centre+Party+MP%E2%80%99s+comments+spark+campaign+finance+row/1135236364018>, 05.04.2012 (dostęp: 05.04.2012).

135 *The Constitution of Finland 11 June 1999* (731/1999, amendments up to 1112 / 2011 included), Unofficial translation, Ministry of Justice, Finland.

136 L. Leśniewski, *Integracja gospodarcza Danii, Finlandii i Szwecji z Unią Europejską*, „KES Studia i Prace” 2015, t. 21, nr 1, s. 246.

- CHASTAND Baptiste-Jean, *Far right set to enter government coalition in Finland*, "The Guardian", 19.05.2015: <http://www.theguardian.com/world/2015/may/19/timo-soini-far-right-finns-party-finland-government> (dostęp: 12.09.2015).
- DÖRING Holger, MANOW Philip, 2015. Parliaments and governments database (ParlGov): Information on parties, elections and cabinets in modern democracies: <http://www.parlgov.org/static/static-2014/stable/data.html> (dostęp: 12.09.2015).
- DOŚPIAŁ-BORYSIĄK Katarzyna., *Państwa nordyckie a Unia Europejska*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2007.
- ESKELINEN Heikki., LLIKANEN Ilkka., SCOTT W. James., *On the edge of neighbourhood: regional dimensions of the EU-Russia Interface*, w: *The EU-Russia Borderland. New context for regional cooperation*, red. H. Eskelinen, I. Liikanen, J. W. Scott, Routledge, London 2012.
- ETZOLD Tobias, OPITZ Christian, *Between Military Non-Alignment and Integration. Finland and Sweden in search of a new security strategy*, German Institute for International and Security Affairs, SWP Comments 25, April 2015.
- EU matters in Parliament*, Eduskunta: https://www.eduskunta.fi/EN/euasiat/Pages/EUasiat_paasivu.aspx (dostęp: 28.08.2015).
- European Election Database*, Norwegian Social Science Data Services, Bergen: http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/finland/ (dostęp: 09.08.2015).
- FELLMAN Susanna, *Growth and investment: Finnish capitalism 1850s-2005*, w: *Creating Nordic capitalism. The business history of a competitive periphery*, red. S. Fellman, M. Jes Iversen, H. Sjørgen, L. Thue, Palgrave Macmillan, New York 2008.
- Finland national energy and climate strategy. Government report to parliament*, 20.03.2013: https://www.tem.fi/files/36292/Energia-ja_ilmastostrategia_netijulkaisu_ENGLANNINKIELINEN.pdf (dostęp: 06.04.2016).
- Finns' opinions on foreign and security policy*, Defence and Security Issues 2014, The Advisory Board For Defence Information, Ministry of Defence, Finland: http://www.defmin.fi/en/tasks_and_activities/media_and_communications/the_advisory_board_for_defence_information_abdi/bulletins_and_reports (dostęp: 09.08.2015).
- Finland's Christian Democratic Party's blurred lines*, „Yle”, 09.05.2014: http://yle.fi/uutiset/finlands_christian_democratic_partys_blurred_lines/7230320 (dostęp: 09.08.2015).
- Finland's largest political parties*, European Elections 2014, European Parliament: <http://europarlamentti.info/en/elections/political-parties/Finland-parties/> (dostęp: 09.08.2015).
- Finnish Security and Defence Policy 2012. Government Report*, Prime Minister's Office Publications 1/2013: http://www.defmin.fi/en/publications/finnish_security_and_defence_policy/2012 (dostęp: 09.08.2015).
- Fit for the Finns – the Finns Party's election programme for the Parliamentary Election 2011/Summary*: <https://www.perussuomalaiset.fi/kielisivu/in-english/> (dostęp: 28.08.2015).
- FRĄCZEK Paweł, *Doświadczenia Finlandii w modernizacji sektora energii*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, 2013, nr. 31.
- GEBHARD Carmen, *Soft Competition: Finland, Sweden and the Northern Dimension of the European Union*, “Scandinavian Political Studies”, 2013, t. 36, nr. 4.

- Government Report on EU Policy 2013*, Prime Minister's Office Publications 13/2013, Finland: <http://vnk.fi/en/government-report-on-eu-policy> (dostęp: 09.08.2015).
- ISO-MARKU Tuomas, *Big names, little European debates, - an overview of EP elections in Finland*, w: *Between apathy and anger: challenges to the Union from the 2014 elections to the EP in member states*, red. S. Piedrafita, A. Lauenroth, European Policy Institutes Network, Paper no 39, May 2014: <https://www.ceps.eu/publications/between-apaty-and-anger-challenges-union-2014-elections-european-parliament> (dostęp: 29.12.2015).
- JACOBSEN Henriette, *With EU membership, Finland finally punches above its weight*, Euroactive.com, 24.02.2014: <http://www.euractiv.com/future-eu/eu-membership-finland-finally-pu-news-533683> (dostęp: 14.09.2015).
- JAKOBSON Max, *Finland in the New Europe*, Center for Strategic and International Studies, Washington 1998.
- JUSSILA Osmo, HENTILÄ Seppo, NEVAKIVI Jukka, *Historia polityczna Finlandii 1809-1999*, UNIWERSYTAS, Kraków 2001.
- JOKELA Juha, K. KORHONEN Kaisa, *A Eurosceptic big bang. Finland's EU policy in hindsight from the 2011 elections*, The Finnish Institute of International Affairs, Briefing Paper 106, 2012.
- KARVONEN Lauri, SUNDELIUS Bengt., *The Nordic neutrals. Facing the European Union*, w: *The European Union and the Nordic Countries*, red. L. Miles, Routledge, London, New York 1996.
- Kokoomus in International Affairs*: <https://www.kokoomus.fi/en/kokoomus-in-international-affairs/> (dostęp: 14.09.2015).
- KOŁAKOWSKA Agata, *Fińska prezydencja w UE*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych”, 2006, nr 39 (379).
- KUŹELEWSKA Elżbieta, *Znaczenie referendum w procesie integracji europejskiej*, w: *Od starej do nowej Europy*, red. R. Bäcker, J. Marszałek-Kawa, J. Modrzyńska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005.
- LEŚNIEWSKI Leszek, *Integracja gospodarcza Danii, Finlandii i Szwecji z Unią Europejską*, „KES Studia i Prace” 2015, t. 21, nr 1.
- LUOMA-AHO Vilma, *Finnish corruption: subtle, but by no means non-existent*, 4.08.2009, „Helsingin Sanomat”, <http://www.hs.fi/english/article/Finnish+corruption+subtle+but+by+no+means+non-existent/1135248198271> 05.04.2012.
- ŁAPCZYŃSKI Marcin, *Koniec fińskiej neutralności*, „Portal Spraw Zagranicznych”, 01.16.2009: <http://www.psz.pl/127-unia-europejska/marcin-lapczynski-koniec-finskiej-neutralnosci> (dostęp: 09.09.2015).
- MATTILA Mikko, RAUNIO Tapio., *Cautious Voters – Supportive Parties: Opinion congruence between Voters and Parties on the EU Dimension*, „European Union Politics”, 2006, t. 7, nr 4.
- MILES Lee, *The Nordic countries and the fourth EU enlargement*, w: *The European Union and the Nordic Countries*, red.. L. Miles, Routledge, London, New York 1996.
- MOISIO Sami, *Finlandisation versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate*, „National Identities”, 2008, t. 10, nr 1.
- MOURITZEN Hans, *External danger and democracy. Old Nordic lessons and new European challenges*, Dartmouth Publishing Company, Aldershot, Brookfield USA, Singapore, Sydney 1997.

- NOUSIAINEN Jaakko, *From Semi-presidentialism to Parliamentary Government: Political and Constitutional Developments in Finland*, „Scandinavian Political Studies”, 2001, t. 24, nr 2.
- Official Statistics of Finland (OSF): *European Parliament elections/Parliamentary elections*, Helsinki: Statistics Finland: http://www.stat.fi/til/euvaa/index_en.html (dostęp: 11.11.2015).
- OSIŃSKI Joachim, *Wstęp do: Konstytucja Republiki Finlandii z 11 czerwca 1999 roku*, tłumaczenie i wstęp J. Osiński, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2003.
- PALOSAARI Teemu, *Neither neutral nor non-aligned. The Europeanization of Finland's foreign and security policy*, Finnish Foreign Policy Papers, 03/2012.
- PAWLICKI Jacek, *Prawdziwi Finowie kontra Europa*, „Gazeta Wyborcza”, 16-17, 04.2011.
- PESONEN Pertti., *The first direct elections of Finland's president*, „Scandinavian Political Studies”, 1994, t. 17, nr 3.
- PIOTROWSKI Bernard, *Integracja Skandynawii. Od Rady Nordyckiej do wspólnoty europejskiej*, Poznań 2006.
- Preliminary agenda for Finland's presidency of the EU*, Governmental Secretariat of EU Affairs, Finland, 24.05.2006: http://www.eu2006.fi/THE_PRESIDENCY/EN_GB/PRESIDENCY_AGENDA/INDEX.HTM (dostęp: 19.10.2015).
- Presidency conclusions. Tampere European Council*, 15-16 October 1999, European Union: Council of the European Union: <http://www.refworld.org/docid/3ef2d2264.html> (dostęp:06.04.2016).
- Priorytety prezydencji fińskiej (1 lipca 1999 – 31 grudnia 1999)*, Spotkania Rady Europejskiej, Wybór dokumentów, Tom 1, Monitor Integracji Europejskiej, Warszawa 2002: [http://archiwum-ukie.polskawue.gov.pl/WWW/dok.nsf/%28\\$PrintView%29/92BAEEDBCBA7AE77C1256E9A0033DC66?Open](http://archiwum-ukie.polskawue.gov.pl/WWW/dok.nsf/%28$PrintView%29/92BAEEDBCBA7AE77C1256E9A0033DC66?Open) (dostęp: 12.09.2015).
- Prime Minister Matti Vanhanen's address to Parliament on 21 June 2006 on Finland's EU Presidency*, Finland's EU Presidency: http://www.eu2006.fi/NEWS_AND_DOCUMENTS/SPEECHES/PRESS/EN_GB/1150877429794/INDEX.HTM (dostęp 10.09.2015).
- Pro-EU coalition loses in Finland election as Centre party wins 49 seats*, „TheGuardian” 20.04.2015: <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/20/pro-eu-coalition-loses-in-finland-election-as-centre-party-wins-49-seats> (dostęp: 12.09.2015).
- RAILO Erkka, VARES Vesa., *The many faces of populism. The True Finns through the lenses of political history and the media*, Center for European Studies/Suomen Toivo Think Tank, Brussels, Helsinki, 2011.
- RANTANEN Teemu, *Finland – country report*, The EU-28 Watch No. 10, July 2014: <http://www.eu-28watch.org/?q=node/1153> (dostęp: 12.09.2015).
- RAUNIO Tapio, TIILIKAINEN Teija, *Finland in the European Union*, Frank Cass Publishers, London 2003.
- RAUNIO Tapio, *Open List, Open Mandate? Links between MEP's and parties in Finland*, „Perspectives on European Politics and Society”, 2007, t. 8, nr 2.
- RAUNIO Tapio, *Facing the European Challenge: Finnish parties adjust to the integration process*, „West European Politics”, 1999, t. 22, nr 1.
- RAUNIO Tapio, *Hesitant Voters, Committed Elite: Explaining the Lack of Eurosceptic Parties in Finland*, „Journal of European Integration”, vol. 27, issue 4.
- RAUNIO Tapio, *Softening but persistent: Euroscepticism in the Nordic EU countries*, „Acta Politica”, 2007, nr 42.

- RAUNIO Tapio, WIBERG Matti, *The big leap to the West: the impact of the EU on the Finnish political system*, Center for European Integration Studies, Discussion Paper C89/2001, Bonn.
- RAUNIO Tapio, *The European Parliament Election in Finland June 13 2004*, 2004 European Parliament Election Briefing no 16, EPERN, Sussex European Institute.
- RAUNIO Tapio, *European Parliament Election in Finland, June 7 2009*, European Parliamentary Election Briefing no 26, European Parties Elections and Referendum Network, Sussex European Institute.
- RAUNIO Tapio, *Europe and the Finnish parliamentary elections of March 2003*, RIIA/OERN Election Briefing no 10.
- RAUNIO Tapio, *Europe and the Finnish parliamentary elections of March 2007*, EPERN Election Briefing no 32.
- RAUNIO Tapio, *Europe and the Finnish parliamentary elections of April 17, 2011*, EPERN Election Briefing no 63.
- RAHKONEN Juho, *Public opinion, journalism and the question of Finland's membership in NATO*, „Nordicom Review”, 2007, t. 28, nr 22.
- Results of the 2014 European Elections*, European Parliament: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html> (dostęp: 11.03.2016).
- Review on Finland's security cooperation*, Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2015: <http://www.tpk.fi/public/default.aspx?contentid=321234&nodeid=44809&contentlan=2&culture=en-US> (dostęp: 12.09.2015).
- RINEHART Robert, *Finland's European vocation*, „Scandinavian Studies”, 2002, t. 74, nr. 3.
- RUOSTETSAARI Iikka, *The Anatomy of the Finnish power elite*, „Scandinavian Political Studies”, 1993, t. 16, nr 4.
- STASIUK Tadeusz, *Gospodarka Finlandii osiągnie dno w 2013 roku*, „Puls Biznesu” 18.12.2012.
- SZYMCZYŃSKI Tomasz, *Negocjowanie granic. Od „dwunastki” do „piętnastki”. Rozszerzenie północne Unii Europejskiej (1995). Austria, Szwecja, Finlandia w UE*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, Poznań 2009.
- The Constitution of Finland 11 June 1999 (731/1999, amendments up to 1112 / 2011 included)*, Unofficial translation, Ministry of Justice, Finland: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731> (dostęp: 28.08.2015)
- The Finns Party. The EU Parliament Election Program 2014*: <https://www.perussuomalaiset.fi/kielisivu/in-english/> (dostęp: 28.08.2015)
- The government's white paper on EU policy 2014*, Report of the Grand Committee 1/2014, Parliament of Finland.
- The Greens of Finland's Statement of Principles - Responsibility, Freedom, Caring*. Adopted by the party conference on 20.5.2012 in Lappeenranta: <https://www.vihreat.fi/vihreat-de-grona-greens-finland> (dostęp: 28.08.2015).
- The Left Alliance Party Programme „The Left Road to a Just World”*. Adopted by the 5th Party Congress, 16 June 2007: <http://www.vasemmisto.fi/politiikka/the-left-road-to-a-just-world/> (dostęp: 28.08.2015).
- The National Coalition Party's Programme of Principles adapted in 2006*: <https://www.kokoomus.fi/en/programme-of-principles/> (dostęp: 28.08.2015).

The principles of social democracy. Adopted by the 38th Party Congress in Turku, 1999: <http://www.sdp.fi/en/principles> (dostęp: 28.08.2015).

The Red-Green Future, Approved by the Left Alliance Party Congress on 9 June 2013: <http://www.vasemmisto.fi/vasemmistoliitto/english/red-green-future/> (dostęp: 28.08.2015).

The Swedish People's Party: Finland's little party that could, „YLE”, 19.05.2014: http://yle.fi/uutiset/the_swedish_peoples_party_finlands_little_party_that_could/7249008 (dostęp: 10.11.2015).

TIILIKAINEN Teija, *Finland – an EU member with a small state identity*, „Journal of European Integration”, 2006, t. 28, nr 1.

TIILIKAINEN Teija, *Finland and the European Union*, w: *The European Union and the Nordic Countries*, red. L. Miles, Routledge, London, New York 1996.

TIILIKAINEN Teija, *Finland: smooth adaptation to European values and institutions* w: *Fifteen into one? The European Union and its member states*, red. W. Wessel, A. Maurer, J. Mittag, Manchester University Press, 2003.

WESTINEN Jussi, *True Finns: A Shock for Stability? Testing the Persistence of Electoral Geography in Volatile Elections*, „Scandinavian Political Studies”, 2014, t. 37, nr 2.

ZAWADA Andrzej, *Vårt land i Kalevala*, „Czas Kultury”, 2008, nr 2.